БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1971 чыл
МАРТ
25
ЧЕТВЕРГ
№ 71 (8531).

Өртээ 2 к өп.

ПОЛИТИНФОРМАТОР

Партияның чон ортузунга идеологтуг ажылының бир чугула болгаш дээштиг хевири политиктиг информация болур. Ол харысалгалыг ажылче партия организациялары ажыл-агый, совет органнарның удуртукчу болгаш харысалгалыг ажылдакчыларын, специалистерни хаара тудуп турар. Партия, чазактың доктаал, шиитпирлериниң күүселдезиниң, чуртта болгаш даштыкыда болуушкуннар, эртем-техникада чаа чүүлдер дугайын чонга калбаа-биле таныштырары — оларның кол сорулгазы ол.

СЭКП Кызыл хооркомунуң агитация болгаш пропаганда килдизи (эргелекчизи эш С. Шуклин) сөөлгү үеде бо ажылды элээн идепкейжиткен. Амгы үеде найысылалдың албан организация, бүдүрүлге черлеринде ниитизи-биле 450 ажыг политинформатор ажылдап, партияның ам болур XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелиниң талазы-биле хөй талалыг тайылбыр ажылын калбарткан. Оларның ажылын системажыдып, улус ажыл-агыйының бүгү адырларының, культураның, экономика, политика талазы-биле оларны шынарлыг материалдар-биле хандырып, оларның семинарын квартал санында эрттирип келген.

Аэропорттуң, «Тыва тудуг» трестиң үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадының, «Сельхозтехника» каттыжышкынының Кызылда районнар аразының салбырының ажылчыннарынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга политиктиг информасты удуртукчу ажылдакчы эштер Макаров, Бехтарев, Рудольф боттары эрттирип, ооң шынарын бедиткен.

«Элегес» совхозта эш Монгуш Дүктүг-оол секретарьлаан партия комитеди ажыл-агыйның удуртукчуларындан, кол специалистеринден 6 кижи составтыг политинформаторлар бөлүүн тургускан. Политиктиг информацияны ажыл-ишчилерге вторник санында кылыр кылдыр доктаадып алгаш, ол ёзугаар чорудуп турар.

Совхозтуң директору, СЭКП-ниң XXIV съездизинге делегат эш Ф. Зверева ажыл-агыйның экономиктиг байдалын хандыр анализтээн илеткелди совхоз төвүнүң, Каък, Элегес салбырларының ажылчыннарынга кылгылаан. Ол ажыл-агый сески беш чыл планын чедиишкиниг күүсеткеш, орулгалыг ажылдап, бо чылдың эгезинден эгелеп бот-орулга-чарылгаже шилчээн. Бар курлавырларны илередип, перспективтиг адырларны хөгжүдеринче ажыл-ишчилерни мобилизастаарынга ындыг тайылбыр ажылы ажыктыг болгаш дээштиг.

Политинформатор — партияның идепкейлиг дайынчызы. Ук совхозта партком Красноярскиниң көдээ ажыл-агый институдунуң доозукчузу, ында зоотехник-селекционер аныяк коммунист Хертек Чаш-оолдуң аңаа онаашкан ажылга хандыкшылдыг, хөй-ниити ажылынга идепкейлиг чоруун өөренип көргеш, Элегес, Каък, Кулузун салбырларының хойжу бригадаларынга ону политинформатор кылдыр бижиглээн. Эш Хертек ол харысалгалыг партийжи даалгага хыпамчалыг белеткенип, совхоз бүдүрүлгезиниң ажыктыын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, сагылга-чурумну быжыглаар дээш демисел-биле бодунуң чугаазын доктаамал холбаштырып турар.

Чонга политиктиг информация ажылын партия организациялары тодаргай удуртур ужурлуг. Ол ажылды ала-чайгаарлаашкынче киирбес дээш парткомнар чанынга тускай бөлүктерни тургузуп, оларның ажылын дээштиг удуртур керек.

Бо талазы-биле СЭКП Каа-Хем райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи (эргелекчизи эш Цырэнд Одонов) ажыл-агый, бүдүрүлге, албан организация черлеринге политинформация эрттирер ажылды системажыдып, ол ажылдың угланыышкыннарын тодараткаш, удуртукчу ажылдакчыларны, специалистерни аңаа киириштирип, политинформаторларның семинарларын эрттирип келген. Районнуң партия, ажыл-агый, совет органнарының удуртукчу ажылдакчылары-биле ажылчы чоннарның ужуражылга хуралдарын эрттирери эки чаңчыл апарган. Амгы үеде районнуң ажыл-ишчилериниң ортузунга политиктиг информация ажылын 100 ажыг кижи СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелинге хамаарыштыр чорудуп турар.

Чер болганда калбак деткимчени ап турар апарган идеологтуг ажылдың бо солун, дээштиг хевириниң ужур-дузазын партияның чамдык район комитеттери, тус-тус парткомнар чедир үнелеп көрбейн турар чижектер бар. СЭКП Улуг-Хем райкому тус-тус ажыл-агыйларга, бүдүрүлге, организация черлеринге политинформаторлар бөлүктерин харысалгалыг ажылдакчылардан четчелеп тургузар, ону боттуг удуртур талазы-биле кошкак ажылдап турар. Доктааттынган хүнде политинформация эртпес, эртсе-даа эреңгей болур таварылгалар кайы хөй. Ылаңгыя «ҮТКА-ның 25 чылы», «Найырал» совхозтар ышкаш улуг ажыл-агыйларда парткомнар чанында политинформаторлар бөлүктерин тургускан-даа болза, оларның ажылы шуудаваан. «Х Улуг хурал» колхозта, «Улуг-Хая» совхозта партия комитеттери ындыг бөлүктерни чогуур деңнелге чедир четчелеп тургузуп албаан.

Сорулга болза, политинформаторлар доктаамал ажылдазын дээш, оларның бөлүктерин чаартып, политинформаторлар бөлүктеринге партийжи удуртулганы күштелдирип, партия хуралдарынга оларның отчёттарын алыр, политинформаторларның өөредилгезинче кол кичээнгейни салыр ужурлуг.

Амгы үеде чер-чер Советтеринге соңгулдага белеткел ажылы калбарып турар. Бо харысалгалыг болгаш политиктиг кампанияга политинформаторларның идепкейлиг киржилгезин партия организациялары чедип алыр сорулгалыг.

ЧАА СОВХОЗТА

Чөөн-Хемчик районда «Алдан-Маадыр» совхоз тургустунганы-ла каш хонук эрткен. Ам ооң ажыл-ишчилери часка белеткел ажылдарын хайнывышкынныг чорудуп турар.

Бо талазы-биле совхозтуң Бора-Тайга салбыры мурнуку одуругда чоруп турар. Ооң механизаторлары партияның XXIV съездизинге төлептиг белек-биле ужуражыр дээш чарыштыышаан, боттарынга алган хүлээлгелерин күүсеткен.

Ам салбырда янзы-бүрү маркалыг 9 трактор, 50 илиир болгаш андазын, көдээ ажыл-агыйның өске-даа техниказы бүрүн септеттинген. Үрезинге херегләэр 190 тонна тараа культураларының арыглаашкынын дооскаш, ону хоранналары эгелей берген.

Салбырның шөлдеринге чемишчидилгени мооң мурнунда чылдарда-даа төп турган. Бо чылын ол ажылды база чорудуп турар. 10 тонна суперфосфатты сөөртүп әкеп алган.

Салбырның тараа тарыыр шөлдери суггаттыг. Ындыг болганда суггарылга системазының ашталгазын чорудары эргежок чугула. Бо талазы-биле ажыл-даа хайнывышкынныг чоруп турар. Ховалыг Очурга удурткан звено буга, сумук ашталгазында кирген. Ол звено МТЗ-50 деп трактор-биле Хову-Аксының, Дөң-Сайның, Көк-Чырааның, Бай-Талдың бугаларының дөстерин тырттырып ашташ, 180 кубометр дашты буга дөстеринде төккүлээн. Даш белеткээринге Монгуш Сүүр-оол, Ховалыг Чыргал болгаш өскелер-даа эки ажылдааннар.

Механизаторларның хову турлаанда столоваяның болгаш чуртталга бажыңының септелгезин кылган.

Тоску беш чыл планының талазы-биле партияның XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилели-биле салбырның ажыл-ишчилери таныжкан. Чер ажылының культуразын бедидер, тарааның чаагай дүжүдүн өстүрер талазы-биле бистерниң тараажыларның мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. Чаа беш чыл планының баштайгы чазын чедиишкинниг эрттиреринге салбырның механизаторлары ынчангаш ыяк белеткенип турарлар.

О. ХУНА.

СЭКП-НИҢ XXIV СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

ЧАСКА БЕЛЕТКЕЛ ДООЗУЛГАН

Репортаж

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозу белен деп бүзүреддиг чугаалап болур. Ооң мастерскаязында күш-ажылдың судалы кидин түлүк турда, чеде берген бис. Мотор цегинде ажылчын хептиг бөлүк оолдар маска, кыскаш, дүлгүүр туткулааш, септээн моторларны ээрген, үзээн, дартанналга печинде ак-көк оттар сыпылаан, өскелери ховунуң корабльдери — комбайннарда ажылдаан турлар.

Даштын шөлде чыскаай тургускан тракторлар-ла хөй. Мастерскаяның эжиинге чолдак кара тоннуг, холунда хүлээп алыр болгаш дужаар акт саазыннары туткан кижиге ужуражы бердивис.

Совхозтуң кол инженери эш Кокорев ол хүн септээн эң сөөлгү тракторну комиссия кежигүннери-биле хынап, хүлээп ап турганы ол.

— СЭКП-ниң XXIV съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка кириишкен, механизаторлар, бүгү септекчилер, инженер-техниктиг ажылдакчылар эрткен чылдың дөрткү кварталындан бээр күжениишкиниг ажылдаан — деп, кол инженер биске чугаалады.— Совхоз юбилейлиг чылдың дөрткү кварталында «ДТ-54» маркалыг чээрби ийи база дугуйлуг сес тракторну септээр тургаш, бүрүн күүседип шыдаан. Ооң ыңай, бо чылдың бирги кварталында «ДТ-75» маркалыг чээрби тракторну септеп доозар хүлээлгелиг турдувус, ол даалга база күүсеттинген. Өске арткан «ДТ-20» деп тракторларның септелгезин март 20-де доостувус. Ынчангаш тракторлар септелгези доозулган. Март 20-ден эгелээш, техниканы салбырларже тарадып чоруткан. Тракторларга, көдээ ажыл-агый машиналарынга механизаторларны хуваап, бижиглээрын база доостувус.

— Чамдык ажыл-агыйларга механизатор кадрлар чедишпес болгулаар-дыр, силерде бо талазы-биле кандыгыл, Юрий Афанасьевич?

— Ол айтырыг бисте шиитпирлеттинген. Механизаторлар четчир. Оларның четчелээшкинин, өөредилгезин багай эвес организастаан. Бисте механизаторларның хөй нуруузу турушттут, доктаамал ажылдап келген болгаш дуржулгалыг эштер чүве.

ЦЕХТИҢ ДӨРҮНДЕ ийи кижи тракторда септээш салган моторну хынаан турлар.

— Септелге адакталган, чүгле хар агарын манаар апаар. Чаңчыл болган чурум ёзугаар, өл-шык бусталып үнгелекте шык базырыышкынын өй-шаанда эгелээр бис. «Час чылды чемгерер» дижир. Тракторларывыс-даа белен, андазыннар, илиирлер, сеялкалар болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый техниказы бүрүн септеттинген. Чүгле кол агрономнуң командазын манап турар бис—деп, септекчи механизаторлар Түлүш Сума биле Иргит Найдан-оол олар биске чугаалады.

Кылбазы чок, туткан соонда ыяап-ла бүрүн бүдүрер кижилериниң бирээзи — Михаил Глухих ол. Эш Глухих слесарь, дарган, токарь, фрезеровщик деп мергежилдерни шиңгээдип алган, бүгү талалыг механизатор.

— Ажыл дээнде амыр кижи болгаан. Мактаашчоор, шын чүвениң шынын чугаалаар апаар. Бо келген эштерге ажылдың дугайын кысказы-биле сонуургадып көрем—дээш, Юрий Афанасьевич совхозтуң сураглыг механизатору Михаил Глухих-биле бисти таныштырды. Ооң ажылхерээн база-ла сонуурган айтырдывыс.

СОВХОЗ ЧАСКЫ тарылгага белен, андазыннар, илиирлер, сеялкалар бүрүн септеттинген. Совхозтуң механизаторлары күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алган. Маңаа ында партия, профэвилел организацияларының ролю улуг болганын демдеглээр херек.

Цехтерни кезип доозуп турувуста, совхозтуң кол инженери эш Кокорев комбайннар септеп турар эштерниң дугайын чугаалап берди. Улуг залда ийи комбайнны шуушттур тургузупкан, ында үш-үш механизаторлар ажылдаан тур.

Күш-ажылдың судалы ам-даа үргүлчүлевишаан. Хүнзэректээн часкы хүннүң херели даштын кудумчуже, шөлдерже элбээ-биле куттулуп турган. Хар мыштайтыр эрип эгелээн. Тараажыкның чазы келгени бо. Чаа-хөлчүлер аңаа бүрүн белеткелдиг ужуражып турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы комбайнер Намчал САНДАН.

Д. ЕНДАН.

А. АНАТОЛИЕВТИҢ фотозу.

Хандагайтыда амыдырал хандырылга комбинадының дааранылга цегиниң мастери Александра Монгуш чоннуң чагыгларын чүгле эки шынарлыг күүседиринге чаңчыккан, ооң кылган хептерин эде кылыр таварылга турбаан.

Мурнакчы мастер 1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелин таныжып тургаш, бо чылдың баштайгы кварталының даалгазын март 25-те күүседирин хүлээнген. Ол, алган сөзүнге ээ болуп, ам квартал планын күүседипкен.

ЧУРУКТА: А. Монгуш.

А. ПОНОМАРЕВТУҢ фотозу.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң ажыл-ишчилери партияның съездизинге белек кылдыр алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде ажыр күүсеткен. Кварталдың эът садар планын 217 хуу, сүттү — 100 хуу кылдыр марттың 16-да күүсеткен. Эът бүдүреринге улуг салыгны сарлык кадарчылары Саая Марвы биле Доңгак Белек кылганнар. Ол ышкаш чылгычылар Саая Чамыяң, Саая Минчимаа 70 центнер эът бүдүрер тургаш, 110 центнерни бүдүрген. Сүт садары үргүлчүлеп турар.

Т. САЛЧАК.

Ленин аттыг колхозтуң күрүнеге продукция садар квартал пландары чартык ай бурунгаар күүсеттинген. 29.277 килограмм эът саткаш, планын 108 хууга күүсеткен, сүттү 9 тоннаны дужааган. Съезд ажыттынар хүнге чедир ам-даа 5 тонна эът болгаш 2 тонна сүттү садарын колхозчулар хүлээнген.

Бо хүннерге чедир төрээн 4341 хойдан 4376 хураганны менди камгалап алган. Хойжу Александр Сенди малдап турар 310 төрээн хоюндан 314 хураганны, Сотнам Сотпа — 307 хойдан 312 хураганны алган.

Д. САМДАН.

Эрзин район.

ЧҮСТЕН ЧҮС ДЭЭШ

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң чылгычызы М. Деспил-оол болгаш ооң дузалакчызы М. Дачын-оол чылгы малдаарынга мергежилдиг улус.

Чылгычылар чайын Чадаана хемниң бажында чүм оъттуг чайлагларже үне бээрлер, кыжын элбек оът-сигенниг ховуларга чылгызын одарладыр. Деспил-оол чылгычылаандан бээр колхозтуң чылгызы өзүп турар апарган. Чыл бүрү хөй кулунну өстүрүп келген, колхозта ажыл аъттары сөөлгү үеде көвүдеп турар. Колхозтуң кадарчыларында аъттар бижиглаттынган, ол чорук мал кадарарынга, чем сайгарарынга таарымчалыг апарган.

Эрткен чылын Деспил-оол эки түңнелдиг болган. Төрээн бэлериниң кулуннарын бүрүн камгалап алган. Партияның XXIV съездизин төлептиг белек-биле уткуур, тоску беш чылдың бирги чылында бе бүрүзүнүң кулунун чидириг чокка алыр дээш ол бедик хүлээлге алган ажылдап турар. Чылгычының сорулгазы — төрүүр 100 беден 100 кулун.

М. МАЖАА.

Агитпунктулар ажылдап эгелээн

● **ЧӨӨН-ХЕМЧИК.** СЭКП райкомунуң бюрозу соңгулдага уткуштур агитас-массалыг ажылдарның чоруп турарының дугайын чугаалажып көрген. Бо ажылдар «Октябрь 30 чылы», «Искра» колхозтарда база районнуң амыдырал хандырылга комбинадында эки тургустунган. Бо черлерниң агитпунктулары лозуң, плакаттар, стендилер-биле шевергин каастаттынган. Агитаторларның хуралдары чер-черлерге болуп эрткилээн болгаш олар ам соңгукчулар ортузунга тайылбыр ажылын чоруда берген.

«Сүт-Хөл» совхозтуң парткому агитпунктуларны болгаш агитколлективтерни удуртуру-биле идепкейлиг активчилерни шилип алган. Олар хуралдарын эрттирип, көскү агитацияны кылып чорудары-ның дугайында ажылдарны эгелээн.

Соңгулдага уткуштур районнуң 800 хире агитатору чон ортузунга культура-массалыг болгаш көскү агитация ажылдарын чорудар.

● **КАА-ХЕМ.** Районнуң суурларынга 26 агитпункт ажылдаар. Оларның хөй кезии бо хүннерде көскү агитация-биле дериттинген. «Тиилелге» колхозтуң, «Бүрен», «Совет Тыва» совхозтарның клубтары соңгулдага хамаарышкан лозуң, плакаттар, стендилер болгаш тускай литература-биле бүрүн хандыртынган.

Ильинка, Көк-Хаак, Бүрен-Хем суурларда партия организациялары агитаторлары-биле тускай хуралдарны эрттирген. Ниитизи-биле 430 ажыг агитатор соңгукчулар ортузунга тайылбыр ажылдарын чорудар.

● **ТАҢДЫ.** 550 агитаторну хаара тудуп турар 48 агитколлектив районга ажылдап эгелээр. Олар 23 агитпунктунуң ажылынга киржир.

СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи партия организацияларының секретарьлары-биле соңгулдага уткуштур белеткел дугайында тускай хуралды кылган. Бай-Хаак, Хову-Аксы болгаш өске-даа суурларның клубтары көскү агитация-биле эки дериттинген.

Партия организациялары чон ортузунга соңгулдага хамаарышкан тайылбыр ажылдарын болгаш лекция, беседаларны хөйү-биле чорударын шиитпирлээн.

Немежип турар

Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң хойжулары малдың чаш төлүн хүлээп алырынга баш удур ыяк белеткенип алган турган. Оларда ам «дүжүт алыышкыны» түлүктей берген. Чаш хураганнарның саны хүн бүрүде улам-на немежип турар.

Төрүттүнген хураган бүрүзүн менди камгалап алыры эң-не чугула сорулга. Малчыннар болдунар-ла бүгү чүүлдерни кылып турар. Ынчангаш хойнуң чаш төлү бүрүн менди. Хойжулар Б. Багай-оолда 320, Д. Дапыянда 280, Б. Аракчаада 80, С. Седен-оолда 60 хураган кадык, шыырак доругуп турар. Коммунист А. Эртинениң кодазында хойнуң оолдаары доозулган. Малчын 450 хураганны менди алган.

С. КЕНДЕН.

Өөрүнчүг медээ

Хлеб продуктуларының Кызылда сайгарылга баазазы съезд мурнунуң социалистиг чарыжынга алган хүлээлгезинге эки салыышкынны киирип, бо чылдың бирги квартал планын март 17 хүнүнде, хуусаа бетинде күүседипкен. Продукцияны 376 муң рубльге сайгарар тургаш, ону 432,7 муң рубльге күүсеткен, азы 115 хуу болган. Ниити продукцияны 362 муң рубльге бүдүрерин 417,5 муң рубльге боттандырган.

Ай төнчүзүнге чедир бааза ам-даа 45 муң рубльдиң продукциязын бүдүргеш, садарын коллектив хүлээнип турар.

(Бистиң корр.).

Советтерге соңгулдага уткуштур

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТӨП СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ СОСТАВЫНГА КАНДИДАТТАР ДЕПШИДИЛГЕЗИ

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга кандидаттар депшидери Россия Федерациязында үргүлчүлеп турар.

Башкир АССР-ниң Уфада пөс-таавы заводунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары ол бүдүрүлгениң пөс-таавычызы Р. Г. Ибрагимованы Төп соңгулда комиссиязының составынга депшиткен. Культура ажылдакчыларының профэвилелиниң Төп Комитединиң Президиумунуң калбак хуралынга СЭКП ТК-ның партийжи-организастыг ажыл килдизиниң эргелекчизиниң бирги оралакчызы Н. А. Петровичев комиссияның составынга культура ажылдакчыларының профессионал эвилелинден депшиттирген.

Оренбург областың Саракташ районунуң Жданов аттыг колхозунуң ажыл-ишчилериниң хуралынга тракторист-машинист Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. П. Кравецти комиссияның составынга кандидат кылдыр депшиткен. Волгоград областың Волжскиде күрүнениң подшипник заводунуң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының мурнундан Төп соңгулда комиссиязынга партия кежигүнү эвес ажылчын, хоюглакчы И. Б. Куликованы депшиткен.

СЭКП-ниң Свердловск обкомунуң ийиги секретары Г. В. Колбинни Свердловск областың коммунистиг организациязындан комиссияга депшиткен. Татар АССР-ниң «Татнефтегазразведка» трезиниң № 3 шинчилел черниң конторазының ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының хуралының киржикчилери Комиссияның составынга боттарының төлээлекчизинге чер өрумнээриниң мастери, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ф. М. Шарафутдиновту адааннар.

Рязань областың Уховск районунуң «Коммунизмче орук» колхозунуң саанчызы комсомолчу кыс Т. А. Агафонованы ол-ла ажыл-агыйның ажыл-ишчилери Комиссияның составынга депшиткен. Ивановонуң «Красная Талка» деп пөс аргып, кылыр фабриказының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары Комиссияның составынга фабриканың ажылчыны комсомолчу В. Е. Червоткинаны депшиткен.

Краснодар крайның Усть-Лабинск районунуң «Ладожский» совхозунуң ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан совхозтуң директору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. М. Матохинни депшиткен. Бурят АССР-ниң Закаменск районунуң «Кызыл Октябрь» колхозунуң ажыл-ишчилериниң хуралынга Төп соңгулда комиссиязының составынга ол ажыл-агыйның кол агроному партия кежигүнү эвес Д. А. Очирова депшиттирген.

Коми АССР-ниң Сыктывкарда ыяш үлетпүр комплексиниң картон-саазын фабриказының ажылчыннарының инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының мурнундан Комиссияның составынга фабриканың кол технологу партия кежигүнү эвес А. Н. Потолицынны депшиткен. Алтай крайның Усть-Калман районунуң «Огневский» совхозунуң комбайнери Л. П. Петраченкону ол совхозтуң ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан Комиссияның составынга депшиткен.

(СЭТА).

СОРУЛГА УЛУГ, АРГА БАР

1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилели көдээ ажыл-агыйның мурнунга улуг сорулгаларны салган. Тараа культураларының дүжүткүрүп бедидер, мал ажылының продукциязының шынарын бедидер болгаш колхозчуларның ажыл төлевирин 30—35 хуу чедир өстүрери көрдүнген.

Директиваларның төлевилелин Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң № 1 хойжу бригадазының кежигүннери өөренип көргеш, беш чылда кылыр ажылывысты тодарадып алган бис. Беш чылдың баштайгы чылында бригада төрүүр 100 хойга онаалтыр 95 хураган, хойдан-на 2,6 кг дүк алыр сорулганы салган, тус-тус кадарчылар социалистиг чарышка бедик хүлээлгелерни алгылаан.

Бригаданың малы хүр, кодан бүрүзүнде оолдаашкын түлүктээн, чаа төрүттүнген хураганнар чидириг чок доругуп турар. Ам төрээн 1747 хойдан 1752 хураган алдынган. Социалистиг хүлээлгелеринге төрүүр 100 хойдан-на 100 хураган, хойдан-на 2,6 кг дүк алыр дээн кадарчылар Шимет Ховендей, Байыр-оол Борбак-оол болгаш өске-даа кадарчыларның коданнарында ийис хураган көвүдеп турар.

Эрткен беш чылда бригаданың көргүзүү чыл-чылда бедип келген. 1966 чылда төрүүр 100 хойдан 60 хураган, бир баштан 1,7 кг дүк алдынган болза, ленинчи юбилейлиг чыл —1970 чылда төрүүр 100 хойга онаалтыр 102 хураган, хойдан-на 2,4 кг дүк алган бис.

Көргүзүглеривистиң өзүлдезин өөренип көргеш, тоску беш чылдың дургузунда 813 центнер дүктү күрүнеге саткаш, 446 муң рубль орулга алырын планнаан бис. Күрүнеге садар эъттиң, дүктүң өртээ ниитизи-биле 1,2 миллион рубль болур ийикпе, азы эрткен беш чылга деңнээрге 32 хуу өзер. Тоску беш чылдың дургузунда 16200 хураганны өстүрүп алыры планнаттынган.

Колхозтуң малын өстүреринге, мал ажылындан алыр продукцияны бүдүрерин көвүдедиринге бистиң бригадавыстың кадарчылары үлүг-хуузун киирип келген. Эрткен юбилейлиг чылда колхоз мал бажы өстүрериниң, күрүнеге эът, сүт садарының планнарын ажыр күүсеткен.

Тоску беш чылда бистиң бригадавыстың сорулгазы улуг. Ону күүседир арга бар. Кол чүве болза эки кажаа-хораа, элбек мал чеми болур. Чайгы семиртилгени эки организастааш, мал чеминиң курлавырын тургузуп тургаш, беш чылдың сорулгаларын боттандырарынга бригаданың кадарчылары бүзүрелдиг.

С. АЛДЫН-ХЕРЕЛ,

хойжу бригаданың бригадири.

ЧУРУКТА: У. Бавун-оол совхоз директору, партияның XXIV съездизиниң делегады Ф. Зверева-биле. В.·МОЛЬБИНИҢ фотозу.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМНАР

Бүгү чуртта ышкаш, бистиң Тожу районнуң ажылчылары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилелин улуг өөрүшкү-биле уткуп, ону партия организацияларының, тус-тус коллективтерниң болгаш ажылчы чоннарның хуралдарынга чугаалажып, бир үн-биле чүүлдүгзүнүп хүлээп алган болгаш съездиге уткуштур социалистиг чарышка идепкейлиг киржип турарлар.

Районнуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXIII съездизиниң болгаш партияның Төп Комитединиң сөөлгү үеде болуп эрткен Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, эрткен сеский беш чылда районнуң экономиказын болгаш культуразын хөгжүдер талазы-биле чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Аңныыр-тывыш ажыл-агыйлары чыл бүрүзүнде-ле ортумаа-биле 120 муң рубль түңнүг өлүктү күрүнеге дужаап, беш чыл иштинде ниитизи-биле 673,4 муң рубльдиң өлүүн күрүнеге киирген. беш чылда пландан ажыр 350 муң рубльдиң продукциязын берген.

Ырбанда ыяш белеткел пунктузу эрткен беш чылда ыяш белеткээр планын чедиишкинниг күүсеткен, азы республиканың тудугларынга хереглээр 325 муң кубометр тудуг ыяжын белеткеп, Кызылга салдадып чедирген. Көдээ ажыл-агыйны сайзырадыр талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган, эрткен беш чылда районга ниитиниң малының баш саны 21,6 хуу өскен болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрери болгаш күрүнеге садары элээн көвүдээн.

Эгелеп турар тоску беш чылдың бо бирги чылында районнуң ажыл-ишчилери 400 тонна эътти, 160 тонна сүттү, 120 центнер дүктү күрүнеге садар болгаш 106 муң рубльдиң өлүүн киирер база 80 муң кубометр ыяшты белеткеп салдадыр сорулгалыг.

СЭКП-ниң XXIV съездизин төлептиг уткууру-биле алган социалистиг хүлээлгелерин эрткен айларда районнуң ажыл-ишчилери багай эвес күүседип турар. «Тоора-Хем» совхоз (директору В. Тамдын-оол) чылдың баштайгы ийи айларында 1117 центнер эътти күрүнеге садып. бирги чартык чылдың планын хуусаа бетинде күүсеткен. Сүт садарының бирги кварталдың планын база багай эвес күүседип турар.

Күрүнеге садар малдың эки семиртилгезин Өдүгенде болгаш Кадыр-Өосте иви мал фермалары чедип алган. Сүт саалдазының талазы-биле совхозтуң Көк-Чар болгаш Ийи сүт-бараан фермалары эки түңнелдерлиг. Бирги кварталда аңныыр-тывыш ажыл-агыйлары багай эвес ажылдап, күрүнеге 25100 рубль түңнүг өлүктү дужаап, кварталдың өлүк талазы-биле планын 164 хуу күүсеткен.

СЭКП обкомунуң IX пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле районнуң партия, совет органнары элээн хемчеглерни ап чоруткан. 1970 чылдың дөрткү кварталында ыраккы одарларда 27 малчын өг-бүлелерни ээлчеглиг кадатче шилчидер деп планнаан турган болза, херек кырында 49-ту шилчиткен, олар совхозтуң салбыр төптеринче, школа, эмнелгелиг, клубтуг, магазинниг, электрижиткен суурларже көжүп, кадатче ээлчежип үнүп турар. Ам-даа 15 ивижи өг-бүлелерни суурларже көжүрүп ээлчеглиг кадатче шилчидерин көрдүнген.

Бо айтырыгны шиитпирлээринге кол четпес чүүл болза, чурттаалга бажыңнарының суурларда чедишпези боор турар. 1971—1975 чылдарда совхоз салбырларының төптеринге 1750 дөрбелчин метр чурттаалга шөлдүг 25 бажыңны тудар болгаш ооң иштинден 11 бажыңны бо чылын тударын көрүп турар. Чаа беш чылда районга көдээ ажыл-агый продукциязының ниити хемчээли барык ийи катап өзер, ниитиниң малының баш санын 30,1 хуу өстүрери көрдүнген.

Районнуң экономика, культура хөгжүлдезин сайзырадыр херекте бодунуң иштинге шиитпирлеп шыдавазы айтырыглар база бар. Чижээ, Ырбанда ыяш белеткел пунктузу — республикада ыяш белеткеп салдадыр улуг бүдүрүлге. Үр үениң иштинде автопарк чаартынмайн келгенинден ыяш сөөртүр автомашиналар үргүлчү үрелир, ооң уламындан ыяштың сөөртүлгези саадаар байдалдарга таваржып турар. Ооң ужурунда бо чылдың январь, февраль айларда ыяш белеткээри графиктен озалдаан. Ук бүдүрүлгениң автопарыгын чаартып, бо чылын ыяш сөөртүр автомашиналарны бээр талазы-биле Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйы, республиканың оттулар чүүл бүдүрүлге эргелели хемчег алза чогуур.

Районнуң бүдүрүлге черлеринде тракторлар болгаш автомашиналар четчир, ынчалза-даа септелге баазазы болгаш техниканың артык кезектерин садып алыр чер чок болганындан, техника үрелгенде үр үеде ажыл чок тургулаар.

Бо талазы-биле республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкыны районда бүдүрүлге черлериниң артык кезектер талазы-биле хереглелин хандырар тускай магазинни тургузарын өөренип көрүп, ону дарый шиитпирлээри негеттинип турар.

Кызыл биле Тоора-Хем аразында чайгы үеде кижилер дажыглаар тускай теплоходту келдиртип, маршрут ажыдар чүве болза, ооң чарыгдалы бүрүнү-биле эгиттинип болур. Туристер чыл санында улам көвүдеп турар болгай.

Амгы үеде районнуң партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары малдың кыштаглаашкынын организастыг эрттирер, чаш төлүн ончаменди камгалап алыр дээш кол кичээнгейни ынаар угландырган. Малчыннарның болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң харыысалгазын бедидер талазы-биле чогуур хемчеглерни ап турар. Часкы тарылгага хереглээр техника септелгезин шыңарлыг чорударын кичээнгейге ап, кывар-чаар материалдарның курлавырын тургузуп турар.

Партияның XXIV съездизинге төлептиг ужуражыр, районнуң мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседир дээш бүгү күштү мобилизастаары, бар курлавырны тып, чөп ажыглап, ажыл-ишчилерниң ортузунга социалистиг чарышты улам калбартыры ажыл-агый удуртукчуларының, Советтерниң күүскомнарының, депутаттарның болгаш бүгү активчилерниң чугула сорулгазы.

А. КОЛЕВ,

Тожу райкүүскомнуң даргазы.

ОЧЕРК

ҮЕНИҢ МААДЫРЫ

Фатима Макаровна Зверева-биле хөөрежип олурган бис. Партком секретары Дүктүг-оол Мунуявич Монгуш кирип келди. Шала күдүгүр сыныг, боду кыскажак, каттырганы-даа, хүлүмзүрээни-даа билдинмес, ак диштерин кезээде-ле көзүлдүр ажып алган чоруур чазык чаңныг эр-ле болгай.

— Дүктүг-оол Мунуявич — дээш, директор оон айтыра-дыр:—Болар мурнакчы малчын сонуургап олур. Кайызынче аъткарзывысса экил?

Секретарь мээң артым-биле долгандыр кылаштааш, оң таламда олуруп алгаш, арнынче халайып бады келген бажының дүктерин аткаар сыйбады.

— Бисте эки ажылдыг кадарчылар-ла эңдерик. Чогум кайызынга барыксаар силер? Боттарыңар билбес эвес силер—деп, кижим мендеп удур айтыра-дыр.

— Силерниң сүмелээниңер-биле болзун—деп кагдым. Ийи дарга бот-боттарынче көрүшкен соонда, секретарь улуг эргээ-биле кедээр имнеди. А директор:

— Шын-дыр — депкеш, менче көрнүп келгеш:— Уин-оол Бавун-оол деп кадарчы бар. Коданы-даа ырак эвес-дей-дир.

— Шыырак кижи ыйнаан?

— Күш талазы-биле ындыг кончуг шыырак эвес боор, ынчалза-даа хүрежир болза, силерни каары-ла албан — дээш, каттыргаш:— а ажыл талазы-биле шынап-ла шыырак кижи, эрткен 1970 чылда хойжулар аразынга рекорд тургускан, чүс хойдан чүс чээрби беш хураган алган—деп, Мунуявич немеп кагды.

Рекорд тургускан?.. Бир тээ ындыг болганда, даргалар-биле оон ыңай чугаапың меңээ херээ чүү деп. Демдеглел дептеримни хаай тудуп, авторучкам сывын уштуп, бажынче кедире суккаш, карманнай шаап алдым.

— Четтирдим, даргалар. Мен хап олурайн — дээш, директорже холум сундум. Фатима Макаровна ажык ак-көк чараш карактарын менче чара көрүптү, а холун бээр хөңнү чогул.

— Па, ол-ла бе?—деп элдепсине-дир.

— Бодаарымга, ол-ла ышкаш. Өскелерин чеде бергеш, боду-биле чугаалажыплаткай мен.

— Ол база-ла чөп — дээш, директор секретарындан сүмө айтыра-дыр:—Ааы кады хаптар бис бе? Бистиң демги херээвис база бар-ла болгай.

Мен-даа амырай бердим. Олар чорда, меңээ чүгле хөглүг эвес, харын ажылым шуудадырынга дөгүм-не болгай.

Ол болза февральдың эң сөөлгү хүннериниң бирээзи чүве, а февраль— кыштың сөөлгү айы. Ийи-үш хонуктан частың баштайгы айы эгелээр. Дашкаар үнүп келирге, шынап-ла часкызыг шинчи кире берген: хүн бедээн, бажыңнар чаңчыларындан эрээн харның дамдылары кылаңайнып бадып турар апарган, чер кыры ындамында карандылаан, кудумчуда шимчээшкин көвүдээн... Ынчалза-даа кыш бодунуң туружун дүжүп бээр хөңнү чок. Хар ам-даа чытпышаан, соок, кыжыраң сырын ам-даа үрбүшаан.

Ийе, харын, ол хүн ындыг турган...

Ховуну кежир хап-ла олур бис. Оң талада сарыг кырлаң. Солагай талада база-ла ындыг. Кедээр көөрге, шат. Оон-даа ыңайлады — Кара-Сугнуң бертии сыны. Чаңгыс сөс-биле, Таңды сынының эдээ, «Элегес» совхозтуң девискээри.

Хары эрип калган оруктап өөр-өөр кушкаштар хоюп, ужуп үнүп, элээн ырап чоруй, катап-ла хонуп, машина чоокшулап келирге, катап-ужуп үнүп, хонуп чор.

— Чүзү ирги але, боларның. Оранга сыңмаан эвес, орук эдерип —деп, мурнунда олурган директор кушкаштарны кээргээн-даа ышкаш. кочулаан-даа ышкаш сөстер чугаалай-дыр.

— Оларга харын четтирдим деңер—дидим.

— Чүге? Чүү дээш?—деп аайын тыппайн-дыр.

— Частың медээчилери-дир. Чанар куштардан кушкаштар хамыкты мурнап келир. Ол келгеш, кезек үеде оруктар эдерип амыдыраар боор чүве—деп билиргедим. Шынында билиргеп-даа эвес, шыны-ла ындыг.

— Ындыг чүве-дир аа? Ындыг болза хөөкүйлерге четтирдим — дээш, Фатима Макаровна бажын согаш кылып кагды. Бистер дооза каттыржып кагдывыс. Ол чугаа ооң-биле доозулган, өске чугаа эгелээн.

— Ол хойжувустуң аажы-чаңы кандыг кижи ирги, дарга—деп, кыйымда олурган Дүктүг-оол Монгуштан сонуургадым.

— Үен-даян эвес кижи—деп, кыска харыы үндү.

Совхозтуң директору тывалап билир деп кайын билир ийик мен, аңаа билип кагдым.

— Эки кижи — деп бо ыйнаан моң.

— Силер канчап билир силер? Чүгле силер туруңарда ынчаар көстүр эвес ыйнаан—деп баштактанып тываладым.

— Канчап билбес чүвел. Мынча үрде кады ажылдап келгеш, бот-бодун билишпеске кайын боор. Эки кижи—деп, директор хойжузун камгалап каапты.

Совхоз төвү биле ол аразы ырак эвес чүве-дир. Каш-ла минута хап олурувуста, ийи бажың, кажаа-хораа — кыштаг көстүп келди. Оон элээн ыракта ак харга бүлүртүң көстүр ак-ак хойлар оъттап чор. Бертики бажыңдан бир аныяк эр, база бир аныяк уруг уткуй үнүп келди.

— Уин-оол Андреевич Бавун-оол дээрзи бо-дур—дээш, директор аныяк эрже айтыдыр. Карактарымга бүзүревейн, катап-катап топтап көрдүм, сагыжымда «өкпелексээр» сагыш бар. Чүге дээрге, өске улус та кандыг, мен дугайты ынчаар чаңчыгып калганым ол чүве ыйнаан, «алдарлыг», «сураглыг» деп сөстер-биле ады холбашкан мурнакчыларны элээн улгадып, акшый берген кижилер кылдыр билир апарган кижи мен. А бо эриң аныяксыы хөлчок, ынчангаш ынчап турганым ол-дур. Мээң оомну көрген көрүжүмден билип каапчык бе, директор:

— Көңгүс аныяк — дээш, эки малчынынга эргелениксээн ышкаш, ооң эктин часкагылай-дыр.

— Харын ындыг-дыр — дээш, хол тутчуп таныштым. Кады чорааным ийи дарга бажыңче кире бердилер, бистер даштыгаа артып калдывыс.

— Мал-маган менди ыйнаан?

— Менди ийин.

— Хораан, когараан чүве чок?

— Чок ийин. Бо кыш хүр кыш болду, хар чуга, соок чайлыг. Чаңгыс-даа баш когараваан — дидир оң.

— Хөй хой бе?

— Алды чүс дөртен дөрт хой бар, чиңге нарын дүктүг меринос.

— Оолдап тур бе?

— Чок, ам-даа элек.

— Чем аймаа бар-ла ыйнаан?

— Бар. Силос-даа четчир, сиген-даа бар, комбикормнар-даа бар. Чедишпес чүве чок ийин.

— Оон алырга, совхозтуң дирекциязының силер дээш сагыш салып турары шыырак ышкажыл?

— Ол дугайын чугаалаап-даа херээ чок. Черле ынчаш, малчыннар, мал дээнде өлүр-баарын билбес дарга бо — деп, кижиң директорун мактай тыртып кагды.

— Чүгле малчыннар, мал дээш бе?

— Чок, чок, кайын ындыг боор—деп, Бавун-оол девидексеп эгелээш:— Дески-ле ындыг директор.· Ынчангаш-ла совхоз шыырак диртип, ынчангаш-ла бистиң директорувусту партияның XXIV съездизинге делегат кылдыр соңгаан болгай.

— Ол силерге база алдар аа?

— Ынчанмайн канчаар. Ону дыңнааш, дыка өөрдүвүс. Ол дээрге совхозтуң бүгү ажылчыннарынга, бүгү коммунистеринге улуг алдар-дыр. Мен база СЭКП кежигүнүнге кандидат кижи болгай мен—дигилеп, эштиң өөрүшкүлүү-даа хөлчок.

— Ол чөп.

— Богда — дээш, кижим дүүреп:— Чоп мында турар бис, бажыңче кирээлиңер — депкеш, боду-ла баштап базыпты.

Боду бичежек-даа болза, ишти арыг-силиг, шыырак дерилгелиг бажың. Долгандыр көөрүмге, ында чок-ла чүве чок, өске бүгүден аңгыда, приемник, телевизор...

— Газ база бар—деп, Монгуш дарга немей каапты. Кадарчының кадайы Солдат Чечековна чеде аарак, шошкуй аарак бичии хөделген соонда, столда аъш-чем оваалаттынган — мүннеп, шайлап олуруптувус. Ортумакка арай четпес дүрт-сыныг, шилгедек боттуг, быйыргын ак-ак диштерлиг, дас кара балттыг, кыскажак думчуктуг-даа болза, аянныг арынныг хойжу мээң чанымда. Чугаа кайын үстүр, улам уламчылаан, киржикчилери база көвүдээн.

Уин-оол Андреевич Бавун-оол 1957 чылдан бээр кадарчылап келген кижи-дир. Бо аразында ооң кылып бүдүрген хамык ажылының дегерезин кайын санап төдер. Чаңгыс сөс-биле, дыка-ла хөй. А эрткен беш чылда ол онза кызымак ажылдап, ооң көргүзүглери чылдан чылче улам-на өрүлеп олурган. Чижээлээрге, 1966 чылда чүс хойдан чүс баш хураганны, бир хойдан 3,8 кг дүктү, 1967 чылда чүстен 107 хураганны, бир хойдан 3,3 кг дүктү, 1968 чылда чүстен 109 хураганны, бир хойдан 3,9 кг дүктү, 1969 чылда чүстен 111 хураганны, бир хойдан 4,2 кг дүктү, а 1970 юбилейлиг чылда чүс хойдан 125 хураганны ап, бир хойдан 4,5 кг дүктү кыргып алган.

Бодап көрүңер даан, чүс хойдан 125 хураган, бир хойдан 4,5 кг дүк! Ол дээрге канчаар-даа аажок чедиишкин-дир, малчынның ак сеткилдиг ажылының түңнели-дир, партияның ам ажыттынар ээлчеглиг съездизинге ооң сөңнеп туткан белээ-дир!

— Көргүзүг талазы-биле бистиң Андреевич совхозтуң кырында — дээш, директор Фатима Макаровна олче чоргааралдыг көрүп олур.

— Харын ынчангаш рекорд тургускан деп турарывыс ол болбазыкпе — деп, парторг Дүктүг-оол Мунуявич чаржалажы каапты.

Малчынның даанган ажылынга кызымаа, чүткүлдүү каракка көстүп турда, артык чүнү чугаалажыр боор. Кижиниң арнынга эмин эртпир мактаарга эпчок болгай, сагыжымга «Бистиң үениң маадырларының бирээзи мында чурттап турар чүве-дир» деп сөстер кирзе-даа, ыттавайн, сеткилимде чажырыптым. Оларның орнунга өске сөстер кирип келди.

— А бо 71 чылга план-сорулгаңар шыырак-ла ыйнаан?

— Мооң хойлары кыраан, чүгле бо чылын төлүн алыр —деп, директор ону мурнапты. Ооң үнүнде сезиглелдиң ааны барын дораан эскердим.

— Ынчалза-даа эрткен чылдың деңнелинден кайын кудулаадыр мен—дээш, хойжу мойнун кагыгылай-дыр. Ол дээрге «ажырбас, шыдаар мен» дээни ол деп билдим.

Ындыг-ла болзунам, Уин-оол Андреевич!

Салим СҮРҮҢ-ООЛ.

Ишкинниң кашпалдарында

«Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкинге каш-ла чылдар мурнунда өшкү өстүрер чаңгыс бригада турган. Ишкин кадыр-кашпал, чери берт оран. Аңаа кыжын белен-не хар чытпас. Ол өшкү малды өстүреринге кончуг таарыжыр.

Ам Ишкинде өшкүжү үш бригада бар. Баштай турган чаңгыс бригаданың өшкүзү ол хире өзүп көвүдээни ол-дур. Ишкинде оон кадыр-бертинге, чер аразының ырак-узаанга торулбас, күш-ажылга ынакшылдыг кижилер чурттап, ниитиниң малын өстүрүп турар. Ам ишкинчилерде өшкүнүң массалыг оолдаашкыны эгелээн. Өшкүжүлер чылдың-на төрүттүнген анай бүрүзүн бүрүн доруктуруп ап турар. Бо чылын база-ла ындыг. Бирги бригадада 1581 анай, ийигизинде—2003 анай, а үшкүзүнде—1130 анай менди алдынган. Бо дээрге төрээн өшкүнүң санындан дыка ажып турар.

Тус-тус өшкүжүлерден Ондар Дакпай, Ондар Канчыыр-оол, Ондар Чамзыр-оол болгаш өскелер-даа шудургу ажылдап, үлегерни көргүзүп турарлар.

К. ООРЖАК.

«Тере-Хөл» колхозта

ЧААРТЫЛГАЛАР

Колхозувус төвү—Күнгүртүг суурнуң аян-шинчизи чаартынып, колхозчуларның амыдыралы улам сайзыраңгайжып орар. «Тере-Хөл» колхозтуң хөгжүлдезиниң бир көскү базымы ол. Чоннуң хереглели, сонуургалы, культуразы улам бедээн.

Шаанда биске хеп даараар, идик септээр черлер безин турбаан. Ам суурда амыдырал хандырылга комбинады ажылдап турар. Ында янзы-бүрү хептер даараар, идиктер кылыр болгаш септээр черлер бар. Ылаңгыя иви бышкаа-биле амгы үениң чараш идиктерин, ботинкаларны, хөм идиктерни, туфльдерни кылыры бисте элээн нептерээн.

Чоннуң хандырылгазы экижээн. Сөөлгү беш чылда маңаа улуг чаартылгалар болган. Ам колхозтуң девискээринде бир участок эмнелгези, үш эмнелге пунктузу, мал эмнелгезиниң ийи участогу ажылдап турар. Бир дээди, алды тускай ортумак эртемниг медицина ажылдакчылары чоннуң кадыын камгалаарынга кызымаккай бараан боор турар.

Чаа ёзулалдарны, байырлалдарны, культурлуг дыштанылганың чамдык арга-хевирлерин нептередиринге культура албан черлериниң, херээженнер чөвүлелиниң ролю өскен. Колхозта бир Культура бажыңы, көдээ клуб, библиотека, турум кино, көжер кино, үш кызыл-булуң бар. Уран чүүл коллективи эрткен чылын чонга 27 удаа концерт көргүскен, 68 удаа лекция, беседаны организастаан. 9932 экземпляр ном фондулуг көдээ библиотеканың номчукчуларының саны 650 четкен. Хөй-ниити организациялары темалыг кежээлерни, ыыткыр номчулгаларны эртирип турар. Чонга кино көргүзер ажыл элээн эки түңнелдерлиг.

Делгем, чырык ясли-садта колхозчу ажыл-ишчилерниң 60 ажыг уруг-дарыын хаара туткан. Олар чуруурунга, танцылаарынга, ырлаарынга, шүлүк чугаалаарынга бичиизинден тура өөренип, хөглүг өзүп доругуп турар.

Колхозта тудуп турар спорт залы чоокку хүннерде ажыглалга кирер болгаш аныяктарның спортчу ажыл-херектерин организастаарының таарымчалыг чери болу бээр. Биске сөөлгү үеде өске-даа чурттаалга-амыдырал тудуглары, мал кажаалары туттунган. Суурга хлеб быжырар черниң, көдээ Советтиң конторазының чаа тудуглары удавас доостур.

Колхозтуң экономиказының кол адыры—мал ажылы. 1970 чылда мал ажылындан 39700 рубльдиң орулгазы кирген. Агаар-бойдустуң байдалы берге, ажылды организастаанында чамдык таарымча чок байдалдар турза-даа, тус черниң байдалынга эки көргүзүглерлиг болган малчыннар бар. Төрүүр чүс малга онаашты сарлык кадарчызы Барма Эрес 98 бызааны, хойжулар Т. Сактаагай, Б. Дагба, О. Долгар олар 82—86 хураганны, иви кадарчылары К. Сотпа, С. Бараан, Т. Күнзең олар 90—93 кокашты алган.

Колхоз беш чыл дургузунда малдың баш санын өстүрериниң планын чылдан чылче күүсетпейн келгенин чугаалаар апаар. Ооң түңнелинде беш чыл планынга 3305 баш мал четпейн барган. Ынчангаш мал ажылында ол хожудаашкынның чылдагаанын эртемге үндезилеп илереткен болгаш чоокку үеде ону ажып эртер сорулга-биле тускай хемчеглерни ажылдап кылган.

Ажыл-агый бо чылын күрүнеге 280 тонна эътти, 13 тонна дүктү садар. Күрүнеге дужаар малды ортумак болгаш оон өрү күштүг кылдыр семиртир. Малдың кызыраар чоруун болдурбазы-биле сула эдержилгени, тарып боозадылганы шын организастаар.

Малдың быжыг чем-суурун тургузар дээш бо чылын 450 га черге көк суланы тарыыр. Бо хүннерде техника септелгезин чорудуп турар, чамдык чаа техника немээр хемчеглерни алган. Колхозтуң иви болгаш сарлык кадарчыларының чартык кезиин бо чылдың ноябрь 1-ниң бетинде ээлчеглиг кадатче киирерин планнаан, ам практиктиг хемчеглерни ап турар.

Чер-чер Советтеринге сөөлгү соңгулда үезинде Шынаа көдээ Советинге 25 депутат соңгуткан. Көдээ Советтиң күүскомунуң чанында хөй-ниити организациялары: эш хуу суду, улусчу дружина, херээженнер чөвүлели, кудумчу комитеттери, административтиг болгаш назы четпээннер ортузунга ажыл чорудар комиссиялар ажылдап турар. Хөй-ниитиниң ол организациялары колхозтуң экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринге биче эвес салыышкынны киирген болгаш моон-даа соңгаар киирер.

С. ЧИГЖИТ,

Шынаа көдээ Советиниң күүскомунуң даргазы.

ОРУЛГАЛЫГ АДЫР

«Тере-Хөл» колхозтуң бир кол орулга киирер адыры — аңныыр-тывыш ажылы. Чыл бүрүде колхозтуң аңчылары болгаш балыкчылары муң-муң рубльдиң өлүүн болгаш балыын белеткел пунктузунга дужаап келген.

Эрткен ленинчи юбилей чылында 29820 рубльдиң орулгазын киирер тургаш, 41047 рубльдиң киирип, планывысты ыракта ажыр күүсеткен бис. Колхоз күскү сезонда 100 аңчыны ырак тайгаларже эки белеткелдиг аъткарган, оларның ортузунга социалистиг чарышты калбарткан. Аңчылар алган хүлээлгелерин күүседир дээш кызымаккай чоруун көргүзүп, январьда 1700 рубльдиң өлүүн дужааган.

Бо чылын аңныыр-тывыш бригадазы 36 муң рубльдиң өлүүн күрүнеге дужаар хүлээлгени алган. Бо сорулганы күүседиринге төлептиг үлүүн киирип келген аңчылар хөй. Чижээ, Билиң Дижиң 632, херээжен аңчылар Анна Шоюң 531, алдан тостуг Айнай Чооду 160. 16 харлыг Сүндүй Кол 521, Борбак-оол Иргит 602, Чурук Шулуу 627 рубльдиң өлүүн дужааган.

Чылдың бо хүннеринде ажыл-агыйның балыкчыларының ажылында хайныышкынныг үе — балыктаашкын эгелээр. Олар төрээн колхозунга эвээш эвес орулганы киирер болгаш СЭКП-ниң XXIV съездизинге төлептиг белектерлиг ужуражырлар.

К. ШООЖУН,

колхозта аңныыр-тывыш бригадазының бригадири.

ДООЗАРЫНЫҢ ЧЫЛЫНДА

«Тере-Хөл» колхозта партия эге организациязының чанында марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң школазы 1966 чылдан бээр ажылдап келген. Амгы үеде ында янзы-бүрү тускай ортумак эртемниг 14 кижи өөренип турар. Олар бо өөредилге чылында ол школаны доозуп үнер.

Өөредилге чылының эгезинде экономиктиг билиглерни чоңга нептередириниң кол сорулгалары-биле таныштырган. Амгы үеде программа ёзугаар эртемниг коммунизмниң үндезиннерин өөренир кичээлдер вторник санында озалдаашкын чокка эртип турар. Чаа өөредилге чылының эгезинден бээр 24 кичээлди эртирдивис. Семинар кичээлдер 5 удаа болган, дыңнакчылар өөренип эрткен материалдарның конспектилеп, ханызы-биле шиңгээдип алганын көргүскен.

Дыңнакчылардан Д. Кыргыс, С. Чигжит, С. Магбың, К. Данзынай, Б. Сержи, Ч. Барым болгаш өске-даа эштер чылдагаан чокка кичээл үспейн, боттарының политиктиг билиин кызымаккайы-биле бедидип турар.

1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдер талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилели парлалгага үнери билек школаның дыңнакчылары кичээлге оон-биле танышкан. Оон соонда олар колхозтуң бригадаларынга, фермаларынга, албан черлеринге барып, ажылчы чоннарга ону таныштырарынга идепкейлиг киришкен.

К. КУУЛАР,

пропагандист.

АКТИВКЕ ДАЯНГАШ...

В. И. Ленинниң намдарын өөренир бөлгүмнүң кичээлин неделя санында эрттирип турар. Күнгүртүг сес чыл школазының башкызы, пропагандист Серің Чечектиң беседазын дыңнакчылар кичээнгейлиг дыңнаар. Владимир Ильичиниң амыдыралын болгаш ажыл-чорудулгазын ол бөлгүмде хаара туттунган херээженнер улуг күзел-биле өөренип турар.

Бистиң суурнуң херээженнериниң билигже чүткүлү, хөй-ниитиниң ажылынга киржилгези идепкейжээн. Кежээки школада 28 херээженнер боттарының билиин бедидип турар. Хеп быжарының болгаш даараарының, аргыырының бөлгүмү неделяның пятница санында ажылдаар. Ында 30 кижи киржип турар. Бөлгүмнү суурда амыдырал хандырылга комбинадының ажылдакчызы Мария Идам удуртуп турар. Оларның күжениишкини халас барбаан. Чоокта чаа суурнуң херээженнериниң уран-шевер ажылының делгелгезин организастаан. Даараан национал хеп, аргаан чүүлдер дээш, чүү чок дээр! Делгелгениң бирги чери Е. Бегзи, ийиги чери Д. Сандак, Я. Иргит, үшкү чери Т. Доржу, Ч. Шоожуң олар тус-тус ээлээн. Оларның даараан, аргаан кылыгларын чыылган чон бедии-биле үнелээн.

Бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржикчилери Күнгүртүгнүң Культура бажыңының сценазынга оюн, концертти бо-ла үндүрер. Чүгле бо чылдың эгезинден бээр ыраккы Сарыг-Хөл, Каргы фермаларының малчыннарынга 3 удаа аалдап четкен. Шынаа көдээ Советти болгаш колхозта херээженнер чөвүлели бо чылдың февраль 28-тен март 7-ге чедир суурга кварталдар концерттерин организастаан. Көрүлдени СЭКП-ниң ам болур XXIV съездизинге алдар болдурган. Бо ажылды чорударынга башкылар болгаш өске-даа көдээ интеллигенция организакчы, тывынгыр чорууп көргүскен. Суурнуң чурттакчыларының кварталдар концерттеринге ниитизи-биле 18—60 хар чедир 300 ажыг кижи киришкен. Чоннуң бот-тывынгыр талантызының өзүп, хөгжүп турарынга өөрүп база чоргаарланып турар бис. Оларның иштинде ырга, танцыга, уран номчулгага ынактар, солун ырларның болгаш шүлүктерниң авторлары хөй. Чижээ, 60 харлыг колхозчу Тожу Дежит угбай моол ыр ырлаарынга мастер боор илерээн, Ч. Кара-Күскениң «Ынак башкымга» деп шүлүүн колхозчу Нина Шоожуң көрүлде үезинде сеткил хайныышкынныг номчаан.

Кварталдар концерттериниң түңнелинде И. Хаазыттың удурткан уран чүүл коллективи бирги черни алган. М. Чигжит биле Я. Самбыла, М. Сержи оларның агиткварталдар аайы-биле удурткан уран чүүл коллективтери ийиги черни үлешкен.

Амгы үеде коллективтер аайы-биле өг-бүле концерттерин организастап, бот-тывынгыр уран чүүлдүң республика көрүлдезинге белеткенип турар бис.

«Иениң үнү» деп хана солун ай санында үнүп турар. Колхоз бүдүрүлгезинге херээженнерниң киржилгезиниң, уруг-дарыг кижизидилгези-биле холбашкан чугула айтырыгларны аңаа чырыдып турар. Ажылдан оспаксыраар, арагалаар ийи-чаңгыс кижилерни эде кижизидеринге ук солун улуг ужур-дузалыг боор турар.

Бо бүгү ажылдар херээженнерни хөй-ниити амыдыралынга хаара тударынга, оларның коммунистиг кижизидилгезинге чугула рольду ойнап турары билдингир. Херээженнер ортузунга ажылдың мындыг арга-хевирлери политиктиг, культура-амыдырал, уруг-дарыг кижизидер ажылдар-биле сырый холбашкан.

Бүдүрүлгениң, өөредилгениң, арыг-шеверниң, фермалар аразынга ажыл чорударының секцияларын дамчыштыр херээженнер чөвүлелиниң активчилери боттарының ажылын чорудуп турар. Ылаңгыя бүдүрүлге болгаш арыг-шевер секторлары эң-не идепкейлиг ажылды чоруткан. Херээженнерни колхоз бүдүрүлгезинге хаара тудар, суурга арыг-шевер талазы-биле хыналда чорударынга оларның киирген үлүү биче эвес.

Колхозта херээженнер чөвүлели СЭКП-ниң XXIV съездизинге алдар кылдыр социалистиг хүлээлгени алган. Фермалар аразынга социалистиг чарышты организастаан. Колхозтуң ажыл-ижинге, массалыг хемчеглерге херээженнерни киириштирер талазы-биле кылыр ажылывыс хөй. Оттулар ыяш белеткээринге, малдың чаш төлүн камгалап алырынга, культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылынга оларның идепкейлиг киржилгезин хандырар. «Ажыктыг чүүлдү билип алыңар» деп кежээни, «Уругларның өг-бүлеге кижизидилгези болгаш уругларының мурнунга ада-иениң ат-алдары» деп темага беседаны организастап эрттирерин бо хүннерде белеткенип турар бис.

Б. ДАНЗЫНАЙ,

«Тере-Хөл» колхозта херээженнер чөвүлелиниң даргазы, Кызыл хоорай Советиниң депутады.

Республика школаларының амыдыралындан

ОРУС ДЫЛ БАШКЫЛАРЫНГА

Улуг-Хем районнуң көдээ школаларында орус дыл, литература башкыларының семинар-практикуму районнуң методиктиг кабинединиң удуртулгазы-биле Баян-Кол ортумак школазынга эрткен. Ынчангаш бо бир янзы онзагай эрткен семинарның ужур-дузазын, онзагай талаларын айтыксадым.

Семинарны чорударда ооң удуртукчулары мындыг ийи сорулганы салган. Бирээде, көдээ черлерде школаларның өөреникчилери орус дылга хөй кезиинде чүгле кичээл үезинде чугаалажыр, ындыг болганда орус дылдың башкылаашкынын бир янзы чорудуп, амыдыралда долгандыр турар болуушкуннар өөреникчилерниң орус дылды шиңгээдиринге рольдуг болурун чедип алыр. Ынчангаш башкының мурнунга бо талазы-биле немелде хемчеглерни чорудары негеттинер. Ындыг хемчеглерни чорудары белен эвес болганда, чаа арга-дуржулганы ажыглаар, ону нептередири чугула. Амыдыралда ажыглаттынып турар арга-дуржулгалар бистиң районнуң аныяктаа, хоочун-даа башкыларында бар. Ынчангаш ооң дугайын семинарга чугаалажыры кончуг чугула болган. Ийиде, девискээр аайы-биле төптен ырак школаларга дуржулга солчулгазы өй-шаанда болбайн баргылаар. Ынчангаш ук семинарны бистиң школага эрттирген ужуру ол.

Хөй чылдарда орус дылды башкылап келген Я. Шаңнааның кичээлин семинарның киржикчилери сонуургап, үнелээн. Бешки класска эрткен литература кичээлин Иштии-Хем, Хайыракан школаларының орус дыл башкылары Г. Балбай-оол, М. Долаан олар бирден-бирээ чокка сайгарганнар. Черле ынчаш кичээл бедик деңнелге эртип, көргүзүг материалдарын шын ажыглаан, өөреникчилер словарь-биле ажылдап, башкының дузазы чокка кичээлдеп чаңчыкканын база демдеглээн.

Үстүкү класстарга орус литератураның методиказында тодаргай эвес чүүлдер ам-даа бар. Ылаңгыя тыва школаларга улуг хемчээлдиг чогаалдарны өөредирде нарын айтырыглар тургустунуп келир. Ол айтырыгны канчаар шиитпирлеп болурунуң аргазын бистиң школада орус дыл, литература башкызы В. Смирнова 8, 10 класстарга эрттирген ажык кичээлдеринге көргүскен. Улуг хемчээлдиг чогаалдарны кезектеп өөредир, сайгарган кезектиң аайы-биле тускай планны өөреникчи бүрүзү чогаадыр. Шак ындыг тодаргай планның айтырыгларының дузазы-биле чогаалдың идейлиг утказын, маадырларның овур-хевирин өөреникчилер кыска, тодаргай харыы-биле көргүзүп билирин башкы чедип алган. Аныяк башкының база бир улуг чедиишкини — харыы үезинде өөреникчилерниң чугаа сайзыралынче кичээнгейни салып, сөстерни шын адап өөрениирин сагындырып турары болур.

Семинар-практикумнуң киржикчилери өске-даа башкыларның орус дыл кичээлдеринге олуржуп, чамдык четпейн турар чүүлдерни ажыы-биле чугаалажып, оон канчаар чайлаарының аргаларын сүмележип дугурушкан.

О. НАМЧЫЛАК.

МЫНЧААР КЫЛЫП ТУРАР БИС

Класс булуңунуң кижизидикчи ажык-дузазын чугулалап, ону бодамчалыг, таарыштыр тургузуп алыры класс удуртукчуларындан хамааржыр.

Бистиң Эрги-Барлык школазында чамдык башкылар класс булуңнарын чогаадыкчы, тывынгыр кылдыр тургузуп алган. Ылаңгыя 4 «б» класста пионерлерниң органы болур хана солунну, булуңнарны ханы утка-шынарлыг кылдыр үндүрүп турар. Ында өөреникчилерниң кичээнгейин хаара тудуп турар чүүл — класс булуңунуң бир кезии хана солуннуң доктаамал солуттунуп турарында. Чижээ, пионерлер отрядының неделя дургузунда кылыр ажыл планын, шак үзүп турарларның экраны база эки өөренгеннерни мактап көргүзерин бир неделя болгаш-ла чаартып турар. Мону башкының удуртулгазы-биле өөреникчилер боттары кылыр. Шак ындыг булуңнар школаның эге класстарында кылдынган. Оларның шимелде, каасталгазы болгаш өске-даа талалары бот-боттарынга дөмейлешпес болганы-биле онзагай.

Доозукчу класстарга ындыг булуңнарның аттарын, оларны үндүрерин бир янзы темалыг болдурары чугула. Чижээ, бистиң школада 10 «а», 9 «а», 8 «б» класстарда «Современник», «Искатели», «Ровесники» деп хана солуннарның идейлиг утказы ханы. Ылаңгыя, онгу классчыларның «Современниги» ам ийи чыл улаштыр үнүп келген. «Современник» ай санында үнүп, өөреникчилерниң ажылдап кылганы солун материалдары-биле долган. Ооң үндүрүлге бүрүзү аңгы-аңгы темаларлыг. Черле ынчаш биче хемчээлдиг бо хана солун класстың амыдыралын көргүзерден аңгыда, литературлуг викториналарны, шоодуг болгаш шүгүмчүлелдиг чүүлдерни үндүрүп турары солун.

Үстүкү класстарга ындыг булуңнарга өске-даа чүүлдерни ажыглап болур. Чижээ, комсомол кежигүнүнге киреринге белеткенип турарларга дуза кылдыр литература даңзызын, Ленинниң ажыл амыдыралын көргүскен литератураларны сүмелеп, тускай мергежил талазы-биле материалдарны кысказы-биле көргүзери ажыктыг. Ону организастап чорудары класс удуртукчузунуң тывынгыр, чогаадыкчы чоруундан улуу-биле хамааржыр.

Л. ХЕРТЕК,
башкы.
Барыын-Хемчик район.

АМДЫГААШТАН БЕЛЕТКЕНИР

Сөөлгү үеде ниити билигниң ортумак школаларының доозукчулары кандыг-бир тускай мергежилди чедип алган азы профессия шилип алырынга белеткенген турарынче сагыш салыышкынны күштелдирген. Бо айтырыгны шиитпирлээр, амыдыралга боттандырар сорулганы республиканың хөй-хөй школалары салган. Чижээ, көдээ ажыл-агый талазы-биле тускай мергежилдиглерни белеткээринге көдээде 22 школа багай эвес дуржулгалыг болуп, муң чыгам өөреникчилерни күш-ажылчы кижизидилгеде хаара туткан. Ооң иштинден чүгле Туранның № 1 школазы 231 трактористи, 94 чолаачыны, 34 киномеханикти болгаш өске-даа мергежилдиң хөй кижилерин белеткээн. Ол ышкаш Хову-Аксының школазы, Кур черниң өөредилге комбинады механизаторларны, чолаачыларны чылдың-на белеткеп турар.

Кызылдың № 1 школазында автокласс ажылдаандан бээр элээн чылдар эрткен. Бо үениң дургузунда үшкү класстың чолаачылаар эргезин хөй өөреникчи чедип алган. Чүгле эрткен өөредилге чылында доозукчулардан 25 кижи чолаачылар болган.

Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадалары өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарга кол черни ээлеп, өөредилге-биле күш-ажылды холбаштырарының бир чугула хевири бооп турар. Республикада ам 25 бүдүрүлге бригадазы тургустунган. Ук бригадалар 580 хире гектар черлиг, 10 тракторлуг, 19 автомашиналыг. Оларны машина-техника, үрезин болгаш өске-даа эргежок чугула чүүлдер-биле колхоз, совхозтар хандырар ужурлуг.

Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларының ажылын улам ыңай хөгжүдер сорулга-биле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели, Профессионалдар Эвилелиниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели крайлар, областар, автономнуг республикалар аразынга эң эки бүдүрүлге бригадазын организастаары дээш социалистиг чарышты чарлаан. Бистиң республика бо чарышка киржир болганда ортумак школа бүрүзү-ле бригадалыг болур ийикпе, школаның ыяш ажыл-агый участогун тургузар ужурлуг. Тургустунган бригадалар дуржулга станциялары-биле быжыг харылзааны тудуп, план ёзугаар ажылдаар.

Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларының шынарлыг эки болуру-биле өөреникчилерниң ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг хову турлагларын тургузар апаар. Школачыларның аңаа чорудар ажылдары колдуу-ла дуржулга хевирлиг болур болгаш дуржулга бүрүзү-ле көдээ ажыл-агыйга чугула ужур-дузаны көргүзер. Ынчангаш тус-тус районнарда ажыл-агый удуртукчулары школалар-биле сырый харылзааны тудуп, белеткелди амдан эгелээри чугула.

М. ФИЛИМОНОВА,
республиканың аныяк натуралистер
станциязының директору.

СОЛУНГА ҮНГЕН МАТЕРИАЛГА ХАМААРЫШТЫР

ӨӨРЕНИП КӨӨРҮ ЧУГУЛА

Февраль 6-да үнген солунга Эрги-Барлык школазында тыва дыл башкызы О. Акаажыктың школаларга тыва дыл башкылаашкынынга хамаарышкан чүүлүнге хамаарыштыр бодумнуң бодалымны илередип көрейн. Тыва дылды башкылаарынга шактар кызырылганындан программаны долу, ханы шиңгээдип алырынга чамдык бергелер таваржы бергилээри черле шын. Бижикчиниң саналдап турары болза, тыва дыл кичээлдеринге даштыкы дылдың ажыглаттынмайн турар шактарын киирзе кандыгыл дээн. Ол чүүлдүг хевирлиг.

Бистиң Шуйнуң кадыкшылга школазында 5-7 класстар бар. Даштыкы дылдың ол класстарда шупту шактары кандыг-даа ажыглал чок эртип турар, а тыва дыл башкылары программадан хожудавас дээш, немелде кичээлдерге тайылбырларны чорудуп, ажыглаптар үе тыппайн турарлар. Даштыкы дылдың хостуг шактарын немеп болурдаа ыйнаан, ынчалза-даа ук эртемге шакты немээрин черле өөренип көрзе кандыгыл? Бодунуң национал дылын өөренип турар школаларга өөредилге планын ёзугаар көрдүнген шактарны көвүдедип ап болур эргени школаның чаа Уставында айыткан болгай.

Б. БАРБА.
Бай-Тайга район.

КАНЧААР ЭРТТИРЗЕ ЭКИЛ?

Тыва дыл башкылаашкынында чамдык бергедээшкиннерни чүгле үе-шак кызырылганынга «шамнаар» болза шын эвес деп бодаар мен. Ындыг бергедээшкиннер кайда-даа бар. Хамык ужур чүдел дээрге бергедээшкинниң чылдагаанын тодарадырында.

Амгы үениң бичии чаштарының мировоззрениези эрткен үжен чылдарга деңнээр арга чок, эге школага дөрт чылда өөренип турган программаны үш-ле чылда шиңгээдип ап шыдаарын бистиң чуртувуста шенелделерниң түңнели бадыткаан.

Бир эвес эге класстарга чамдык «ёзу барымдаалап» башкылап чоруур эштерниң дыл талазы-биле чедир билиг бербээн өөреникчилери бешки класска келгеш, ам-на «шагшинээзи» билдипе бээр. Бистиң школаның бешки клазынга февраль эгезинде тыва дылга ортумак бергедээшкинниг, 109 сөстүг хыналда диктантыны бижидерге, өөреникчилерниң чүгле 50 хуузу ук ажылды күүседип шыдаан. Бижимел ажылдың анализин кылып оргаш көөрге, эге класска башкылар эртемниң сүүзүнүн чедир бербээни ол болган.

Партия болгаш чазак башкыларның харысалгалыг ажылын үнелеп көргеш, шалыңын улгаттырып, өске-даа чамдык чиигелделерни көргүзүп турда, чүгле кичээл-биле кызыгаарланыр чоруктан адырылза эки. Башкыга дуза болур янзы-бүрү литература хөй. Оларны чөп ажыглап, өөрензе кандыгыл. Ону черле кончуг чугула деп бодаар мен.

М. КӨРГЕН-ООЛ,
Ү. Шынаа школазының директору.
Тес-Хем район.

ДЕЛЕГЕЙ *бо хүннерде*

Улуг ужур-дузалыг документ

● **УЛАН-БАТОР.** Моол парлалга, радио болгаш телевидение СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларынга тураскааткан материалдарны парлаарын болгаш дамчыдарын үргүлчүлеп турар.

Бо беш чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдер талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларынга делегейниң хөй-ниитизиниң улуг сонуургалы ол планнарның өндүр чаагайының дугайын, оларның делегейге аажок улуг ужур-дузазының дугайын херечилеп турар деп, «Унэн» солун бижээн. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директивалары сеткил-сагыштың өөрүшкүзүн болгаш чоргааралын хайныктырып турар.

● **ПРАГА.** Бистиң бүдүрүлгениң коллективи тоску беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының төлевилели-биле кичээнгейлиг таныжкан деп, Новоброскиниң шил бүдүрер комбинадының цех начальниги Л. Индира чугаалаан. Документиде улустуң хереглел бараанналарын бүдүрерин улуу-биле көвүдедир дугайын чугаалаан бөлүк чиик үлетпүрнүң ажылдакчылары болур бистерни онза өөрткен. Бо бөлүктүң хөгжүдериниң планы бодунуң хемчээлдериниң талазы-биле магалыг болгаш чоргааралдың сеткил-сагыжын хайныктырып турар. Ол чүгле социалистиг ниитилелге болдунар аргалыг!

● **БАГДАД.** СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директивалары планныг социалистиг экономиканың бүгү артык күштериниң дугайын херечилеп, социалистиг системаның амыдыралчызын бадыткап турар деп, Ирактың күрүне министри болгаш Курдистанның Демократтыг партиязының Политбюрозунуң кежигүнү Салех аль-Юсуфи медеглээн. Социалистиг экономиканың быжыг туруштуу Совет Эвилелиниң бүгү өңнүктериниң сеткил-сагыжын ханызы-биле өөртүп турар дээрзин ол чугаалаан.

Дээрбечи халдаашкын

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк агаар дээрбечилери Вьетнам Демократтыг Республикага удур чаа дээрбечи халдаашкынын үүлгеткен. АП агентилелдиң Сайгондан дыңнатканы-биле алырга, 100-тен 150 чедир америк самолёт демилитаризастаан зонадан соңгу талаже 100 ажыг миль хапыладыр республиканың агаар делгеминче шургуп кирген болгаш ооң девискээрин бомбалап база боолаан.

«Нью-Йорк дейли ньюс» солуннуң Сайгонда корреспондентизиниң дыңнадыын ёзугаар алырга, Мурнуу Вьетнамда америк командылалдың төлээлекчилери бо чаа халдаашкынын «камгалал хемчег» деп медеглээн.

Шыңгыы буруу шавыышкын

ХАНОЙ. (СЭТА). ВДР-ниң Даштыкы херектер министерствозу Вьетнам Демократтыг Республикага хамаарыштыр АКШ-тың ужар чүүлүнүң чаа дээрбечи үүлгедиглерин шыңгыы буруу шапкан. Март 21 болгаш 22-де дыка хөй санныг америк самолёттар Куангбинь болгаш Хатинь можуларда сырый чурттакчылыг районнарны бомбалаан болгаш боолаан, ынчангаш тус черниң чурттакчыларынга удур хөй санныг кемниг үүлгедиглерни үүлгеткен деп, ВДР-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң медеглелинде чугаалаан.

АКШ-тың бо калчаалыг дайын үүлгедиглери болза, ВДР-ниң тускай догуннаашкынынче болгаш айыыл чок чоруунче каржызы-биле халдааны, ВДР-ниң бүгү девискээрин бомбалаарын бүрүн соксадыр дугайында АКШ-тың чазааның бодунга алган хүлээлгезин үрээни болур болгаш Вьетнам дугайында дөрт таланың чөвүлел хуралының ажылынга шыңгыы айыылды тургускан деп, медеглелде демдеглээн.

ВДР-ниң чазаа америк империалистерниң үстүнде айыткан дайын үүлгедиглерин шиитпирлиг буруу шаап, ВДР-ниң тускай догуннаашкынынче болгаш айыыл чок чоруунче халдаашкынын кезээде соксадырын олардан шыңгыы негеп турар.

Америк империалистер боттарының авантюрисчи үүлгедиглериниң бүгү уржуктары дээш бүрүн харысалганы хүлээр ужурлуг дээрзин ВДР-ниң Даштыкы херектер министерствозу демдеглээн.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

СЭКП-НИҢ XXIV СЪЕЗДИЗИНГЕ АЛДАР БОЛДУРГАН

БРАТИСЛАВА. (СЭТА). СЭКП-ниң XXIV съездизиниң бүдүүзүнде Словакияның үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери онза көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар.

ССРЭ-биле найыралды болгаш ажыл-ишчи кады ажылдажылганы быжыглаар деп хүлээлгени алган. «Кижи бүрүзү социалистиг ёзу-биле ажылдаар» дээн чарышка киришпишаан, Словакияның аар машина тудуушкунунуң заводтарының каттыжыышкын коллективтери ССРЭ-же чорудар чүүлдерниң планын барык 39 миллион рубль ажыр күүсеткен.

Брезно хоорайда (Ортаа Словакия) заводтуң бүдүрүп үндүрүп турар көдүртүр краннары, орук болгаш тудуг машиналары ССРЭ-ге болгаш социалистиг өске-даа чурттарга эки билдингир. СЭКП-ниң XXIV съездизинге болгаш ЧКП-ниң XIV съездизинге база Чехословакияның Коммунистиг партиязының 50 чылынга алдар кылдыр бо бүдүрүлгениң ажылчыннары болгаш инженерлери 1971 чылдың баштайгы чартыында дашкаар үндүрер чүүлдерниң планын ажырар болгаш дашкаар үндүрер чүүлдерниң чыл планын ноябрь 30-де күүседир дугайында хүлээлгени алган.

Приевидзаның шахтёрлары болгаш энергетиктери ЧКП-ниң 50 чылынга болгаш СЭКП-ниң съездизинге алдар кылдыр бедиткен хүлээлгени ап, даг-руда болгаш энергетика үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң социалистиг чарыжынга эгелекчилер болган.

ТУДУГЛАРДА АНЫЯКТАР

БЕЛГРАД. (СЭТА). Ниити күрүнеге ужур-дузалыг оруктарның, заводтарның, гидроэнергетиктиг дериишкиннерниң тудуунга аныяктарның киржири Югославияда чаңчыл болу берген. Чыл бүрүде час эгезинде Югославияның аныяктар Эвилели чазын болгаш чайын югослав оолдар, кыстар кандыг ажылдарга киржир дугайында шиитпирни хүлээп ап турар. Бо чылын Югославияның 22 муң оолдар, кыстарын хаара тудкан аныяктар бригадалары чер шимчээшкининден качыгдаан Бань-Луканы катап тургузарынга, Белградта болгаш Ниш хоорайда хөй тудугларга ажылдаар, Морава хемниң деңнелин таарыштырар талазы-биле улуг ажылдарга, үлетпүр, спорт болгаш өске-даа объектилерниң тудуунга киржир.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙГА ЧАА ТЕХНИКА

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияда көдээ ажыл-агый техниказының улуг бүдүрүкчүзү — Простейов хоорайда «Агрострой» үлетпүр каттыжыышкыны бо чылын көдээ ажыл-агыйга чаа хөй чүүлдерни белеткээн. Оларның аразында 14 аът күчүлүг, биче хемчээлдиг дугуйлуг трактор бар, ук тракторну көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларынга херек кырында ажыглап болур, картофель олуртур чаа бедик бүдүрүкчүлүг машина, тракторга тускай кожулда болгаш өске-даа техника. Бо машиналарның баштайгызын бүдүрүлге ам безин чорудуп берген.

«Агрострой» көдээ ажыл-агый техниказының 70 ажыг янзы-бүрү хевирлерин бүдүрүп турар. Каттыжыышкын Чехословакияның кооперативтерин болгаш куражылагыйларын машиналар-биле хандырып турар чүгле кол хандырыкчы эвес, харын ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарже ооң үндүрер чүүлдериниң база бир эң улуг бүдүрүлгези болуп турар. Чижээ, «Агрострой» тараа ажаар машиналарны Совет Эвилели, ГДР болгаш Польшаже, тракторларны болгаш өске-даа техниканы Венгрия болгаш Болгарияже чорудуп турар. Югославия, Англия, Япония, хөгжүп орар өске-даа элээн күрүнелер бо бүдүрүлгениң продукциязын күзелдии-биле садып ап турар. Чүгле бо чылын безин каттыжыышкын он муң ажыг көдээ ажыл-агый машиназын делегейниң янзы-бүрү чурттарынче чорудар деп турар.

ЭКИ ТЕМП

СОФИЯ. (СЭТА). Чаа беш чылдың баштайгы чылында Болгарияның үлетпүрү хөгжүлдениң эки темпизин ээлээн. Январь болгаш февральда үлетпүр эрткен чылдың ол-ла үезинден 10,5 хуу хөй продукцияны берген. Ооң бүдүрүп үндүрген продукциязы чыл планында көрдүнген хемчээлдиң бүгү 14,7 хуузу болган.

Ол айларда үлетпүрнүң химия, машина тудуушкуну болгаш металл ажылдап кылыр адырлары эң бедик темпилер-биле хөгжүп келген.

Бо чылдың февральда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эрткен чылдың февральдыындан 8,2 хуу бедик болган.

Болгар үлетпүрнүң бо чедиишкиннери — СЭКП-ниң XXIV съездизинге болгаш БКП-ниң X съездизинге алдар кылдыр калбарткан социалистиг чарыштың түңнелидир.

КУБАДА КАДЫК КАМГАЛАЛЫНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

ГАВАНА. (СЭТА). Куба кадык камгалалын хөгжүдеринге улуг чедиишкиннерни чедип алган. 1965 чылдан бээр чуртка полиомиелит-биле аарыырының чаңгыс-даа таварылгазы чок болган. Малярия, дифтерия болгаш өске-даа халдавырлыг аарыглар узуткаттынган.

Аарыглар-биле чедиишкинниг демисел — чоннуң кадыын камгалаар дугайында улусчу эрге-чагырганың сагыш салыышкынының түңнели. Ам кадык камгалалының херээнге революция мурнундагы 1958 чылдыындан 14 катап хөй акша-хөреңгилерни чарыгдап турар. Эмнелге оруннарының саны ийи катап көвүдээн, 260 поликлиниканы болгаш өске-даа эмнелге албан черлерин тудуп, ажыглалга киирген.

Чуртта онза кичээнгейни көдээ черде чоннуң медицина хандырылгазынче салып турар. Революция мурнунда көдээде чоннуң медицина хандырылгазы херек кырында чок турган. Сөөлгү 10 чылдар дургузунда көдээ районнарга 47 эмнелгени, он-он медицина пунктуларын болгаш диспансерлерни туткан.

Кубада үш университеттиң медицина факультеттериниң өөредип турары эмчилерниң саны чыл келген тудум-на көвүдеп турар. 12 чыл дургузунда медицина факультеттери чуртка 5.500 специалистерни берген, 27 муң медицина сестразын, санитар, техниктерни белеткээн.

ХЕРЭЭЖЕННЕР ДУГАЙЫНДА САГЫШ САЛЫЫШКЫН

ХАНОЙ. (СЭТА). ВДР-ниң иени болгаш уругну камгалаар талазы-биле комитеди чөвүлел хуралды эрттиргеш, эрткен чылда комитеттиң ажылының түңнелдерин үндүрген болгаш 1971 чылда сорулгаларны салган.

Чөвүлел хуралга чүве чугаалап тургаш, ВДР-ниң Премьер-министри Фам Ван Доңгтуң демдеглээни болза, ВДР-ниң херээженнери АКШ-тың агрессиязынга удур демиселге, социализмни тургузарының херээнге улуг салыышкынын киирип турар. Премьер-министр нииитиниң күш-ажылынга херээженнерни улам идепкейлиг киириштиреринге, оларның эртем-техниктиг билиглерин чедип алырынга эң таарымчалыг байдалдарны тургузар деп, ВДР-ниң административтиг органнарын кыйгырган.

Эрткен чылда комитеттиң инициативазын ёзугаар улусчу Вьетнамның можуларының болгаш хоорайларының административтиг организациялары иелерниң кадыын камгалаарын экижидер талазы-биле болгаш школа назыны четпээн уругларның кижизидилгезин сайзырангайжыдар дугайында боттуг элээн хемчеглерни алган дээрзин чөвүлел хуралга демдеглээн.

Чаа премьер-министр

ЛОНДОН. (СЭТА). Чичестер-Кларктың чазаанга хөгжүлде айтырыгларының талазы-биле министр чораан Брайан Фолкнер Соңгу Ирландияның чаа премьер-министринге соңгуткан.

Ольстерниң чагырыкчы юнионисчи партиязының кедергей барыын үзелдиг бөлүүнүң мөйышкынының чылдагаанында Чичестер-Кларк албандан дүшкен. Соңгу Ирландияда хамааты эргелер дээш шимчээшкинни базары-биле шиитпирлиг хемчеглерни Чичестер-Кларк четпес алган деп, барыын үзелдиг бөлүк санап турган.

ИНК-ның чаа даргазы

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның төп чазааның министри чораан Д. Сандживайя чурттуң Индий национал конгресс дээр башкарыкчы партиязының даргазы болган. Ажылчы комитединиң — партияның удуртукчу органының Делиге болган хуралынга ИНК-ның даргазының албан-дужаалындан халажыр дугайында Джаг-дживан Рамның медеглелин хүлээп алган, ам Рам Индира Гандиниң чазаанда камгалал министри болган.

Д. Сандживайя 1921 чылда төрүттүнген, Индияның сөөлгү чазаанга күш-ажыл болгаш ажылга таарыштыр киирериниң министри турган.

Ооң тускай эртеми адвокат. Бодунуң политиктиг ажыл-чорудулгазын Индияның мурнуу Мадрас (амгы Тамлнаду) биле Андхра Прадеш штаттарынга эгелээн. Национал конгресстиң национал-хосталгалыг шимчээшкининге киржип чораан. 1956 чылдан 1960 чылга чедир Андхра Прадеш штаттың кол министри, а 1960—62 чылдарда ИНК башкарыкчы партияның даргазынга соңгуткан. 1962 чылда Д. Сандживайя күш-ажыл болгаш ажыл-биле хандырарының министри болуп, Индияның төп чазаанга эң-не баштай киргени ол.

Совет бүдүрүлгениң троллейбустарын Колумбияның найысылалында чедирген. Ам Боготаның троллейбус парыгында «ССРЭ-ге кылган» деп маркалыг 75 машина бар.

Боготаның хоорай транспорт эргелели-биле садыг дугуржулгазын ёзугаар Совет Эвилели 100 троллейбусту бээр ужурлуг. Аңаа совет баштайгы машиналар 1968 чылда көстүп келгилээн. Чаа троллейбус шугумнары хоорайның кыдыгларын төвү-биле харылзаштырар.

ССРЭ-ден келген тускай эртемниглер транспорттуң чаа хевирин башкарар талазы-биле улуг дузаламчыны тус черниң инженерлеринге көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: Боготаның кудумчуларында совет троллейбустар.

Н. УРТМИНЦЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохроиказы).

Монгуш КЕНИН-ЛОПСАН

Херээженниң Чоргааралы

„Илээндей башкының үнүн дыңнаан мен“

(РОМАННЫҢ СӨӨЛГҮ ЭГЕЗИНДЕН)

Шалың алыр үе чоокшулап орда, чүнү садып аарын, аъш-чемге канчаар чарыгдаарын Кулча баш бурунгаар бодап аар чаңчылдыг апарган. Бир чамдык идепкейлиг болгаш кедилиг болгу дег ажылчыннарга чурттаар бажың тудуп бергилээн. Кулча сут чүгле чаңгыс өрээл, малгаш суутулуг бажыңга чурттап турган. Чорумал кижи Кулчаның бажыңынга чоокшулай бээрге, потаа кажаазы көстүп келир, ында шаң хире черниң чартыында арбай, бир чартыында картошка тарып каан, база бир чагыда херип каан хендирде арыды чуттааш, кургады аскылап каан ак-ак чоорганнар, өң-баазын өңнүг уруглар хеви хөлбеңнедир хадып-эстеп тургулаар. Сылдыс-оол шалың алгаш-ла, оозун өскээр чарыгдавайн, кадайынга дужаап бээр болгаш ооң чүнү кылыр дээнин хорувас, харын бир чамдыкта хондур чылгы кадарып чоруурда, картошканы бир хап долдур улуглап тура соккулааш, дүннээн черинге от салгаш, быжырып чээн сут болгулаар. Кадайының кежээзин, мөзүлүүн ол шагдан тура билир чораан, ынчаарга ооң чүвээ өөренип-челин, ылаңгыя чаңгыс чыл дургузунда дүжеп безин чорбааны чүвелерни кылып билир апарганын кайгап магадаар, боду чүү-хөө ажыл кылырда ыяап-ла оозундан айтырып сүмележир...

Ашааның, бодунуң база оглу Сергей-оолдуң шалыңын аъш-чем, идик-хеп садарындан бичиилеп артыктай чыып тургаш, Кулча баштай даараныр машина, ооң соонда ырлаар-хааржак садып алган.

— Даараныр машина шымбай ажыктыг чүве-дир, меңээ хөйлең-даа даарап берди. Эки эт-тир. Адыр, адыр. А сээң бо дөрбелчин хааржааң туруза-ла турар кандыг аайлыг чүвел, кадай?—деп, Сылдыс-оол чемелээн янзылыг болган.

— Кадай кижи байтык, эр кижи безин кажан кая шалыңныг ажылдап чоржук бис. Акшалыг болганда эт-септи садып ап, культурага өөренип турбайн канчаар кужүрүм!—деп, кадайы дап-биле чаңнагылап, узун-чиңге салаалары-биле ашааның кулаандан, бичиизинде ылчыңнажып чорааны дег, шөө тырткылаан.

— Этти эдилээр дээш садып аар ыйнаан, аптара кырынга чалап каап бурган дег, анаа-ла турар хааржакты, чоорул ону—деп, ашаа кыдыра угаап орган.

— Ажылчын улус дыштаныр, хөглээр шактыг болгай. Могап турупкан кижи ыр дыңнааш, сагыжы серген, күш кирип келир болгай. Эт эки эт-тир, ону ажыглап билири чугула. Ындыг-ла кончуг кижи болзуңза, ол эдер-хааржакты ырладывыдам.

Ашаа тула берген.

— Эки бе?—дээн соонда Дембил ашак кирип келген, ашак-кадайның хензиг чүве уржуундан бактажы бер часканын үзе кирипкен. Ийи эр кижи боттары чугаалашсынам деп бодааш, Кулча шайын хайындырып, удавас улус сөктүп кээрин манагаын олурган. Чүү-даа болза Виктор Викторовичиден ырлаар-хааржакты канчаар ырладырын айтыртып алганынга бирде чоргаарланып, бирде чигзинип олурган.

Кулчаның ырлаар-хааржак садып алганы кожазы аалдарның улузун чыыптар бир кайгамчыктыг чар болу берген. Чоназда хурал-суглаадан дескелээр Бала чаш уруглуг кадайы Чучакты эдертип алгаш келген. Хирезин бодаарга, оглунуң тынын алган база кадайын сегидир эмнеп каан Кулчаның өөнге өөрүп четтирген ада кижи болуп көстүп орар дээнзии тода болган. Та канчап тыпчып алган чүве, Чалчыраашпай бызаа кадарып турарын. Долбан чылыг оранга үнер кат-чимис тараан черде ажылдап турарын хөөрежип чедип келгеннер. Улуг кижилер өг иштин долдур олургулапкаш, шайлап бергеннер...

— Кырган шилги кырый берген, аъткa чедер харыы-ла чок. Кырган ачаң кырый берген, тоолун төдер харыы-ла чок. Дыңнаарымга, ырлаар-хааржак садып алган дээр-дир. Сээң суксун-сугадың ижип-чип алдывыс, ам ооңну ырладып көрем—деп, Дембил ашак олурганнарның мурнундан дилег кылган.

— Садарын садып алган боордан башка, чаңгыс-даа катап үнүн үндүрүп көрбээн хааржак-тыр ийин—деп, Сылдыс-оол мындыг болган.

— Хааржак канчап ырлаар чүвел, дадайым ай — дээш, Чалчыраашпай шаажаңда шайын уламчылап аартай берген.

— Орус чуртунда ужар-хеме безин кылып турар апарган деп, Анай-Хаак чугаалаан ышкажыгай. Совет чуртунуң кижилериниң черле кылып билбес чүвези чок, кончуг болбаазыраан чоп ышкажыл. Кижи-ле ырлаар ыйнаан, чогум хааржак-хууржак ырлай бээр деп чүл аан ол — деп, Долбан кадай алаактырар аянныг болган.

— Шенеп көөр-ле боор-тур мен ийин. Ырладып чадазымза, мени шоотпайн көөр силер, ха-дуңма! — дигеш, Кулча дөрбелчин көк хааржакты тугурук сандай кырынга салгаш, аксын аңгайтып, хавыын арзайтыр ажыдып каан. Ооң соонда дагырмоксуй ыргак «мургуну» долгай туткулааш, ооң бажынга ине кедирип каан. Ортузунда мутур баштыг ходугур шоптузунга бир чугажак төгерик кара дукпуртуву кедирип каан. Оон ыңай Кулчаны ажылдатпайн барганнар.

— Моон ырлаар аскы-дылы кайы чүвел, мен көрүп керейн—дээш, Чалчыраашпай өске кижилерни тарады чүткүп келгеш, өгип-өгип топтай берген. Ол хааржактың иштинде кижиниң аскынга, дылынга дөмейлежир бир-даа чүве чок боор-тур. Ол кадайны өттүнгени ол ыйнаан, ында келген эр, херээжен кижилер чаңгыстап ол эдер-хааржактың даштын тудуп-сыйбап, иштин-баарын ылавылап көрген.

— Че-че, ам соксаңар. Бистиң мурнай бо этти ажыглап билир апарган Кулчаның эртемин көөр-дүр. Ламаның ламалаарын, хамның хамнаарын, тоолчунуң тоолдаарын дыңнап чораан мен. Хөктүг чүве демир-эттиң, кижи ышкаш, үнүг апарганын, сүлде бойнаан, черле дыңнаваан мен. Че, кызым, ырладып көрем — деп, Дембил ашак чугаалаарга, мөөңнешкен кижилер кедээр бүлгүрлү хона берген, база катап чыырлып келгилээн. Улус көвүдеп кээрге, эжикти шуут ажыда октапкан.

Кулча хензиг туданы тырыкылай долгагылапкаш, төп-төгерик кара чүвениң кырында бажында инелиг дагыр-моксуй ак мургуну бадырыпкан. Арганың айлаң-саасканы ышкаш, чаргыткайны-ла берген.

— Дадайым баш!—деп, белиңнеп алгырыпкаш, Чалчыраашпай дезип бар чыткан.

— Олур, орта кижи сен бе? Кады дыңнаал!—дээш, Дембил ооң чеңинден сегирип алган.

Көдүрүпкен инезин база катап бадырыптарга, «чагы бажын чандыр хонмас, чараш ала саасканы» деп бадырза-ла, дугурук сандай кырында салып кааны ырлаар-хааржак боду-ла ырлай берген. Эр кижилер магадап олурганнар, кадайлар кезек када мыжырткайны бээрге, оларны Дембил ашак сө кончупкан. Бичии уругларның караа чүгле ырлаар-хааржактыва углаашаш, аңаа хол дээрин кончуг күзеп турганнар. Улустуң дилээнин ёзугаар ол пластинканы Кулча беш катап ырладып берген. Бурун шагның ол хоочун ырының узун-хоюг аялгазын, тыва сөстерниң ол-ла хевээр дыңналып турарын Чалчыраашпай, оң холунуң адыжын шала кадыг апарган кулаанга хавыктай тудуп алгаш, таалап дыңнап орар болган. Пластинка доктаап, ыр үстү бээрге, Чалчыраашпай ырлаар-хааржакты база катап тудуп сыйбагылап, ооң хос чериндиве бакылап, ында чажырып каан бичии ыраажы бар боор дээш, шаанга киир дилегзинген. Шываганчының коскү-хөрээ көвүдеп, ол ырлаар-хааржактың ырлаарын биеэ бир калган Коңгурааның уяңгылыг үнү-биле деңнеп, харын ол-даа боор чадавас деп бодап олурган. Бир удаа ол уруг деп алгырыптар часкаш, чиде берген кижиниң адын адавас бурун чаңны сактып келгеш, хензигден ылдыртынган. Ол кайгамчык аялганы дыңнааш, Чучаккайның ыглап турган оглу безин иезиниң холунда тамчыктанып удуй берген. Ырлаар-хааржактың та боостаазын шенээр дээни ол, та ооң баажыланып турарын билип алыр дээни ол, Чалчыраашпай кадай биче чаштан ырлап өскени эрги чурту Теве-Хаяның дугайында бир ырны ырладырын дилей берген.

— Менде чүгле ийи борбак пластинка бар. Бирээзин ам чаа ырладып бергеним ол. Бирээзин Виктор Викторович мээң ырлаар-хааржак садып алганымны дыңнааш, белекке берген чүве — депкеш, Кулча совет эртемденниң дончу намдарын, ооң бир оглувуң ужар-хеме сургуулунда, бирээзиниң мал эмчизиниң институдунда өөренип турарын база чаш уруглуг кадайын Москвада чурттадып кааш, мында боттаңнап ажылдап турарын таптыг коптарып төөгүүр бодап орда, сонуургак шываганчы үзе кирип каапкан.

Дүвүрээр дээш уткан-дыр мен. Кырыырга, угаан уттуучал апаар чүве-дир ийин, уругларым. Адыр-адыр, сактып келдим. Тыва кижи-ле ырлап турар чүве-дир, чогум кым боор ол?—деп, Чалчыраашпай чиктигзине берген.

— Ак орустарга диригге хөмдүрүп каан Тодутбан акыйның чаңгыс кыс чүвезиниң оглу ыйнаан. Москва четкен хөлечик кадарчы-дыр ийин. Ооң адын ырлаар Маадыр-оол дээр. Ооң ырлап турганын Москвага тырттырып кааны бо ышкажыл. Эртем деп чүвениң күштүг ол-дур ийин. Садыг сургуулун дооскаш, төрээн Тывазынче чедип келген ыраажы-дыр ийин!—деп, Кулча тайылбырлап бар чорда, демги кырган кадай база-ла үзе кире берген.

— Сүлде бойнаан! Сактып келдим. Чадаана хоорайның төп садыында садыглап турар узун сынныг, хилиң карэ баштыг, хүрең торгу тоннуг, көк чычы курлуг, кырлаңзымаар хаайлыг, даады хүлүмзүрүп чоруур оол деден. Мен ооң пөс үзе согарын кончуг магадаар мен ийин. Кандыг-даа хачы хереглевес. Хемчээген соонда, кижиниң оон ыңай чүңү алырын айтырып чоруй, чүгле тыг кылыр, та кандыг кончуг өөренген амытан ыйнаан. Сүлде бойнаан. Мен ону ырлаар кижи деп канчап билбейн чораан куяк боор мен!

— Орус ыр кандыг чүвел? —деп, бир кижи шимээнни намдадыпкан.

Арыг-чаагай эдилээр ыдыктыг эртинези дег, көк торгу-биле ораап каан пластинканы Кулча олурганнарга көргедир ужулгаш, ырлады берген. Ол пластинка ырлавайн, орустап бир-ле чүве чугаалап турар болган.

— Дадайым ай. Бо хааржак чүзүн чугаалай берди, билбейн ор мен—деп, Чалчыраашпай алаңзый берген.

— Бо болза Ленин башкының чугаалап турары ол-дур, ам ооң үнүн дыңнап алыр аас-кежиктиг болганывыс ол-дур. Совет эрге-чагырга дугайында тайылбыр берип турары ол-дур. Совет эрге-чагырга дээрге чоннуу болгай дидир. Дыңнаңар даан. Ленин башкы бистиң-биле чугаалажып тур. Ынчаарга бистиң Теве-Хаяда Үлегерлиг станзыйда Виктор Викторович Рубовту кым деп бодаар силер? Ол болза ленинчи кижи-дир, чүге дээрге хөгжүлдези хожудап калган биче дуңмазы тыва улусту бодунуң деңнелинге чедир өрү тыртып алыр дээш ажылдап турар кижи болгай. Кедизинде баргаш бир саар инектен ийи муң беш чүс литр сүттү бир чылда чайлыг саап аар дээш дуржулга чорудуп турар эртемден боор, оон ыңай чулчураш чоор мен. Калгакпанны кым деп бодаар силер. Ол болза ленинчи кижи-дир. Ядыы араттарны «социалдыг» ажылдыва уштап-баштап орар командир-дыр. Менде чүү боор, арат чонумга ажыктыг, күрүнениң ажылын кылып чоруур апарган саанчы кадай-ла болгай мен!—деп, Кулча ол пластинканың сөзүн билир шаа-биле олурганнарга хелемечилеп берген...

— Оой-ла бойнаан, ажы-төлүм. Ам-на билип кааптым. Илээней башкының үнүн дыңнадым. Илээней башкы чугаалап турары ол ышкажыл. Бистиң-биле чугаалажып турар кижи-дир. Мээң-биле чугаалажып турар кижи-дир. Илээней башкының бистиң Теве-Хаяда чедип келгени бо-ла ыйнаан!—деп, Чалчыраашпай кадай кайгамчык өөрээниң сагыш-сеткилиниң ханызындан илередип олурган.

Бажыңын долдур сыңмарлажып келген кижилерни көргеш, саанчы Кулча күзеп чораан күзелин чедип алганым ол деп бодай берген. Херээ чок чораан кул кыстың күрүнениң ажылынга херектиг апарганын ырлаар-хааржактың үнү безин бадыткап турган.

КОЛХОЗЧУЛАРГА ПОСОБИЕ ТЫПСЫРЫ

«Колхоз кежигүннери аарааш азы өске-даа чылдагааннардан түр үеде күш-ажыл кылыр аргалыын чидиргенде, оларга ажыл төлевирин канчаар төлеп бээрил?» Ындыг айтырыгны Барыын-Хемчикте «Большевик» колхозтуң кежигүннери эштер Ш. Хомушку, К. Саая, К. Кара-Сал олар «Шын» солуннуң редакциязынга салган. Колхозчуларның бо айтырыынга профэвилелдериниң Тыва область Чөвүлелиниң даргазы Т. Ч. Норбунуң харыызын моон адаанда парладывыс.

Колхозтарның Эвилел Чөвүлелиниң база ВЦСПС-тиң бадылааны, ам күштүг болуп турар саавырны ёзугаар алырга, колхозтарның тускай эртемниглериниден, механизаторларындан, баштаар черлериниң даргаларындан болгаш кол бухгалтерлериниден аңгыда (оларны пособиелер-биле күрүнениң социал страхованиезиниң акша-хөреңгизиниң күсели-биле, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1964 чылдың июль 20-деги № 622 доктаалынга дүүштүр хандырар), анаа колхоз кежигүннеринге түр үеде күш-ажыл кылыр аргалыын чидиргенде пособиелерни социал страхованиениң төптүттүнген эвилел фондузунуң хөреңгизиниң күсели-биле үзүктелиишкин чок ажыл стажын барымдаалап мынчаар төлеп бээр:

3 чыл чедир үзүктел чок ажыл стажтыгда шалыңының 50 хуу хемчээлин;

3-тен 5 чыл чедир ажыл стажтыгда — шалыңының 60 хуу хемчээлин;

5-тен 8 чыл чедир ажыл стажтыгда — шалыңының 70 хуу хемчээлин;

8 болгаш оон өрү ажыл стажтыгда — шалыңның 90 хуу хемчээлин;

18 хар четпээн назылыгларга — шалыңының 60 хуузун төлеп бээр.

Ада-чурт дайынының ажылдап турар инвалидтери түр үеде ажыл кылып шыдавас апарганда, үзүктелиишкин чок ажыл стажындан хамаарылга чокка, шалыңын 100 хуу хемчээл-биле төлеп бээр.

Күш-ажыл кылып турган озал-ондакка таварышкаш азы профессия аарыының уламындан түр үеде күш-ажыл кылып шыдавас апарган колхоз кежигүннери база-ла пособиелерни ап турар.

Бүгү-ле таварылгаларда төлезе чогуур пособиениң хемчээли хүнде бир рубльден эвээш эвес болур. Ынчалза-даа чаңгыс хүнге онаажыр пособиениң хемчээли хүнде алыр ортумак шалыңдан ашпас ужурлуг.

Колхозтар кежигүннеринге бээр пособиени санаарда күш-ажыл төлевириниң хевиринден хамаарылга чокка, колхозка кылган ажылы дээш херек кырында ажылдап алган түңүн барымдаалаар. Ынчалза-даа күш-ажылга озал-ондак болганындан түр үеде күш-ажыл кылып шыдавас апарганындан аңгыда, өске бүгү-ле таварылгаларда түр үеде күш-ажыл кылып шыдавазының пособиезин херек кырында алыр ажыл төлевирин ийи шалыңдан (доктаамал күүседип турар ажылының разрядының ийи дакпыр хемчээлинден) ашпас кылдыр санаар ужурлуг. Түр үеде күш-ажыл кылып шыдавас апарганда колхоз кежигүннеринге бээр пособиени колхозчунуң аараанының мурнунда эрткен чылдың дургузунда херек кырында ажылдап алган ажыл төлевирин барымдаалап санаар.

Ортумак ажыл төлевирин тодарадырда эрткен чылда ажылдап алган нийти ажыл төлевирин ол-ла чылдың хүннериниң санынга үлептер. Ынчаарга доктаадып тургускан байырлал хүннерин болгаш дыштаныр хүннерни, акшазын төлеп берген шөлээ хүннерин, түр үеде күш-ажыл кылып шыдавас апарганының хүннерин, ижинниг турганының база божааның шөлээзи, а ол ышкаш колхозка ажыл төлевири хевээр артып калыр өөредилге чыылдырыышкыннарын, күрүне азы хөй-нийти хүлээлгелерин күүсеткениниң хүннерин чылдың ажыл төлевирин үлээр хүннерниң санынга киирбес. Ол казыттынган хүннерниң шалыңының түңүн нийти шалыңдан база казыыр.

Колхозчуларның хүнде ортумак ажыл-төлевирин тодарадыры-биле мындыг чижек санаашкынны кылып көрээлиңер (1969 чылды чижекке алыылыңар).

	хүннер саны	шалыңның түңү
Чылда бүгү хүннер болгаш шалыңның түңү	365	920
Оон казыыр хүннер:		
а) дыштаныр хүннер болгаш байыр хүннери	57	—
б) шалыңын төлеп бээр шөлээ хүннери	15	45
в) аараанының хүннери	7	21
г) ижинниг чорааны болгаш божааны	97	281
д) хөй-нийти болгаш күрүне хүлээлгелери күүсеткени	4	12
2. Казыыр ужурлуг бүгү хүннер болгаш ооң шалыңының түңү	180	369
3. Шалыңның түңүн үлээр ужурлуг бүгү хүннер саны	185	551
4. Хүнде ортумак шалың	551:185=2—97	

Ам пособиениң хемчээлин тодарадыры берге эвес. Бир эвес колхоз кежигүнү 8 чыл үзүктелиишкин чок ажыл стажтыг, ынчангаш шалыңының 90 хуузу хемчээлдиг пособиени алыр эргелиг болза, бир хүнге онаажыр пособиениң хемчээлин санап үндүрериниң чижээ мындыг:

$$\frac{2\text{-}97 \times 90\%}{100} = 2\text{-}67,3.$$

Чамдык колхозтарның баштаар черлери үзүктелиишкин чок ажыл стажын санаар үеде частырыгны болдуруп турар. Ол чорук пособиениң хемчээлин тодарадырынга база-ла салдарны чедирер.

Бир эвес колхозчунун күш-ажыл стажы үзүктели берген болза, ол дугайында колхозчунуң күш-ажыл дептеринге чогуур демдеглелди кылыр ужурлуг. Чижээ, Д. Агбаан 1950 чылдан бээр колхоз кежигүнү, а ол 1967 чылда чөптүг чылдагаан чокка доктааттынган кижи-хүнүң минимумун күүсетпээн (колхозка доктааткан кижи-хүнү чылда 220 хүн), чүгле 190 хүнде ажылдаан дижик. Бо таварылгада Д. Агбаанның үзүктелиишкин чок ажыл стажы үзүлген, ынчангаш ооң үзүктелиишкин чок стажын 1968 чылдан эгелеп санаар херек.

* * *

Кызылдың № 2 ортумак школазында Зоя Космодемьянская аттыг пионер дружиназында оолдарның «Мальчиш-Кибальчиш» деп клуву ажыттынган. Клуб үш отрядтан тургустунган. «Өрт шериглериниң бичии өңнүктери» деп отрядта ийи бешки, «Милицияның бичии өңнүктеринде» ийи алдыгы, «Спортландияда» 7—8 класстарның өөреникчилери киржип турар.

Отрядтарның планы ёзугаар солун ажылдар кылдынып, янзы-бүрү хемчеглерни пионерлер эрттиргилээн. Чижээ, милицияның бичии өңнүктери найысылалдың Октябрьская кудумчузунга Чаа чыл ёлказының чанынга болгаш өске-даа черлерге дежурныйлаан. Ол ышкаш «Спортландия» отрядтың пионерлери «Зарница» деп шеригжиткен оюнга киржип, янзы-бүрү темаларга диспуттарны, кежээлерни, конференцияларны эрттирген.

ЧУРУКТА: «Мальчиш-Кибальчиш» клубтуң киржикчилери шугум чыскаалында.

А. ЧАРАШ-ООЛДУҢ фотозу.

Кара-Хөлден медээлер

«Кара-Хөл» колхозтуң базазында Ак-Довурактың автомотоклувунуң чолаачылар курузунуң салбыры ажыттынган. Ында 30 кижи өөренип эгелээн. Оларны колхозтуң механиги Иргит Дүмен-оол башкылап турар. Оон аңгыда «Тээли» совхозта 40 кижи өөренип турар чолаачылар курузу база бар. Олар бо чылдың майда доозар.

* * *

ВЛКСМ-ниң Бай-Тайга райкомунуң үнүүшкүннүг бюрозу Кара-Хөл сес чыл школазының 17 өөреникчилерин, «Кара-Хөл» колхозтуң төлептиг 12 аныяктарын комсомол кежигүнүнүң хүрээлеңинге киирип алган. Комсомолга киргеннерниң нийти белеткели багай эвес болган.

* * *

Кара-Хөл сес чыл школазында ДОСААФ-тың эге организациязы тургустунган. 5—8 класстарның 85 өөреникчилери болгаш 25 башкылар, ажылчыннар ССРЭ-ниң Кызыл Тук орденниг ДОСААФ ниитилелиниң кежигүннери болган. Школа дирекциязы, партия, комсомол организациялары бо ажылга идепкейлиг дузалашкан.

М. КЫРЛЫГ-КАРА.

Бай-Тайга район.

Спорт

УЛАЙ-УЛАЙ ТИИЛЕЛГЕ

БЕРН. (СЭТА-ның корр.). Нейтралдыг Швейцарияның найысылалы Берн хоорайда шайбалыг хоккей талазы-биле делегей чемпионады эртип турар.

Берн дээрге «адыг» деп сөстен укталган, ынчангаш ол хоорайның сүлде демдээнде адыг чурааны таварылга эвес. Хоорайның чурттакчыларының хөй кезии ам Бернниң сүлдезинде адыгга хоккей шайбазын немей чурууруун сачалдап турар. Чүге дээрге, ындыг хемчээлдиг улуг маргылдаа моон мурнунда болбайн турган. Берн төөгүлүг хоорай. Аңаа делегей пролетариадының баштыңчызы В. И. Ленин чурттап, ажылдап турган.

Хоккейниң делегей чемпионадында ССРЭ-ниң, Швецияның, Чехословакияның, Финляндияның, АКШ-тың, ГФР-ниң командалары киржип турар. Команда бүрүзү-ле бот-бодунуң аразында ийи катап ойнаар. Баштайгы ужуражыышкыннарда делегейниң каш дакпыр чемпиону Совет Эвилелиниң хоккей командазы тергиидеп, улай-улай тиилелгелерни чедип ап турар. Бистиң командавыс бир дугаарында ГФР-ниң хоккейжилери-биле ойнааш, 11:2 санга тиилээн. Ооң соонда Финляндияның командазын 8:1, АКШ-тың хоккейжилериң 10:2 санга үткаш, алды санны алган мурнап турар. Швецияның командазы база-ла алды санны алган, ынчалза-даа совет хоккейжилер удурланыкчыларының хаалгазынче хөй шайбаны киргеш, бодунуунче эвээшти эрттирген.

Делегей маргылдаазында болуушкуннар-ла хөй. Чижээ, янзы-бүрү солун, сеткүүлдерниң корреспондентилери ойнаашкыннар болган хүн санында-ла 300 ажыг репортаж, корреспонденция, информацияны оон чорудуп турар. Бернниң 11 муң кижи хирер спорт ордузунда эртип турар ол маргылдааларны көөрүнүң билет өртээ улуг: 12-ден 30 чедир швейцар франк, азы 2-ден 7 рубль чедип турар.

Хоккейжилерниң аразындан эң-не аар деңзилиг кижилер камгалакчыларга онаажып турар. Чижээ, ССРЭ-ниң командазының камгалакчызы А. Рагулин болгаш ГФР-ниң хоккейжилериниң камгалал ойнакчызы И. Шрамм олар таптыг-ла 100-100 кг, а чехословак камгалакчы Р. Тайцнар 99 кг болуп турар. Ынчалза-даа Тайцнар американнар-биле ойнап турар үеде дош кырынга Кристиансен-биле үскүлешкеш, мырыңай бертинип кал часкан, чамдык оюннарга киришпес.

Баштайгы ийи ужуражыышкында Чехословакияның командазы аштырган. АКШ-тың командазынга 5:1, Швецияның хоккейжилеринге 6:5 санга уттурган. Үш дугаарында ГФР-ниң командазын 9:1 санга тиилээн. Чехословак команда шак ынчаар кажан-даа уттуруп чорбаан. Бо чылдың эгезинде Москвага улустар аразының маргылдаазынга безин тиилээн болгай. Социалистиг Чехословакияның хоккейжилери сөөлгү ужуражыышкыннарга бодунуң байдалын экижидер дээш күжениишкинни үндүрер ужурга таварышкан.

Швецияның командазынга таарымча чок байдал таварышкан: ооң вратары Холмквис белеткел үезинде ойнап турда, арнынга шайба дегген. Ынчангаш Холмквис Бернниң катогунга элээш каш дижин «адып каапкаш» бажыңынче чана берген.

Бистиң хоккейжилеривис Бернниң «Гуртен кульм» дээр ыдыктыг дагда (хоорай деңнелинден 1200 метр бедик) тускай бажыңда чурттап турар. Аңаа машина, терге маңнаарын хорупкаан, ыржым чер, агаары база арыг.

Совет спортчулар үш ужуражыышкынга улай-улай тиилээш, дараазындагы «тулчуушкуннарга» белеткенип турар. Олар баштайгы хана солунну үндүрген. Оларның кыйгырыы чаңгыс: «Шуптузу —чаңгызы дээш, чаңгызы—шуптузу дээш».

«Сюисс» деп солун Финляндияның болгаш ГФР-ниң командаларының ойнааның «Уттурганы — чайлап бээр» деп эге-биле берген. Ол шын болуп магат чок. Келир чылын «Б» бөлүкке ойнаарының айыылы ам дээрезинде чогум-на ГФР-ниң командазынга таварышкан. Ол оюнну шиидеринге Новосибирск чурттуг инженер Юрий Карандин киришкен.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ 25-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

20.00— Телемедээлер (орус дылга). 20.15—«Кодээниң ажыл-пшчи хүннери». Дамчыдылга. 20.40— «Березинскийниң камгалалдыг чери». Эртем тайылбырлыг кино. 21.00—«Даштыкы чурттарда». Хроника, медээ, тайылбыр. 21.15—Чарлалдар, реклама-лар.

МОСКВАДАН

21.30—Концерт. 22.00—Сөөлгү медээлер. 22.05—«Съездиден съездиге чедир. 1967 чыл». Документалдыг телефильм. 23.00—23.40—Концерт.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кинотеатрларга

МАРТ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Амы-тынны харамнанмайн» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10, 21.00. Шактарда.

«ВОСТОК»: «Заставада кызыл даштар» 11.00, 13.15, шактарда. «Турк агының чагыы» 15.00, 16.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бичии дургун» 11.30, 13.15 шактарда. «Чүрээм туткан кижи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Уругларга киночыынды. 9.00, 12.20 шактарда. «Узун чаштыг чараш кыс Варвара» 10.30, 13.50, 15.50, 17.40, 19.20 шактарда. «Хоорай романызы» 19.30, 21.20 шактарда.

ПАССАЖИРЛЕРНИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ!

Кызылдың аэропортунуң бүгү хамаатыларга дыңнадыры болза:

Моон соңгаар **КЫЗЫЛ—СЕВИ—ХҮТ—СЫСТЫГ-ХЕМ — ЫРБАН, КЫЗЫЛ—САРЫГ-СЕП** аразынга самолёттар хүнүн ужуп турар.

Марттың 15-тен эгелеп «АН-24» самолёт **КЫЗЫЛ—АБАКАН—КРАСНОЯРСК** аразынга хүннүң-не үш ужар апарган.

Марттың 20-ден эгелээш, пассажирлер аргыжарының чаа оруу **КЫЗЫЛ—ХАНДАГАЙТЫ—САГЛЫ** аразынга ажыттынган болгаш Хандагайтыга чедер билет өртээ чиигээн.

Пассажирлер, агаар транспортун ажыглаңар.

КЫЗЫЛ АЭРОПОРТУ.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРГА!

Кызыл садыг лимитке кирр санавайн шилчидилге-биле дараазында бараанналрны бүдүрүлгелерге, албан-организацияларга садарын дыңнадып тур:

1. **Демир оруннар.**
2. **Дүрер оруннар.**
3. **Телевизорлар («ТЕМП», «РУБИН», «ГОРИЗОНТ», «ЭЛЕКТРОН»** деп маркалардан аңгыда).
4. **Таарыштырылга автотрансформаторлары** (вольтметр-биле кады).
5. Үн улгаттырыкчызы (абонентиниң).

КЫЗЫЛ САДЫГ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 41-27, информация килдизиниң 20-60 бухгалтериязының 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар

Солун неделяда 6 катап үнер

ТЫВА АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1.). ТС—26016.